

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ**

**ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΟΠΤΕΙΑ ΤΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ**

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΑΝΑΓΚΩΝ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΑΡΑΔΟΤΕΩΝ Β΄ΦΑΣΗΣ

(ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015)

ΜΑΡΤΙΟΣ 2016

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	6
ΔΥΝΑΜΙΣΜΟΣ ΚΛΑΔΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	14
ΚΕΝΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	19
ΑΝΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	25
ΑΝΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	32
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.....	35
ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ.....	38
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ-ΕΠΟΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ	42
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ.....	52

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ευχαριστεί το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ), το οποίο είναι ο επιστημονικός φορέας του Μηχανισμού Διάγνωσης.

Ευχαριστεί επίσης όλους τους οργανισμούς, φορείς και τις 9 Περιφέρειες της χώρας που συμμετείχαν ενεργά, άμεσα ή έμμεσα, στην υλοποίηση του έργου αυτού και ειδικότερα τους Κοινωνικούς Εταίρους των ΓΣΕΕ, ΣΕΒ, ΕΣΕΕ, ΓΣΕΒΕΕ, ΣΕΤΕ, τους συνεργάτες του ΟΑΕΔ, του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και της Δ/σης Απασχόλησης του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Ευχαριστεί ιδιαιτέρως τους δύο επιστημονικούς συνεργάτες του ΕΙΕΑΔ, **Ολυμπία Καμινιώτη** και **Σταύρο Γαβρόγλου** οι οποίοι σχεδίασαν και διεύθυναν επιστημονικά την εκτέλεση όλου του έργου και ήταν οι κύριοι συντάκτες του κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα Έκθεση του Μηχανισμού Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας αποτελεί την Επιτελική Σύνοψη των παραδοτέων του Μηχανισμού Διάγνωσης (ή του Συστήματος Διάγνωσης) της Β΄φάσης υλοποίησης του μηχανισμού που ολοκληρώθηκε στις 31-12-2015. Το περιεχόμενό της αφορά τον προσδιορισμό της τρέχουσας και δυνητικής προσφοράς και ζήτησης εργασίας σε κλάδους, επαγγέλματα και δεξιότητες σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η Επιτελική Σύνοψη συντάσσεται στο πλαίσιο λειτουργίας και ανάπτυξης του Μηχανισμού Διάγνωσης υπό την πολιτική αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, τον εποπτικό και συντονιστικό ρόλο της Διεύθυνσης Απασχόλησης, την σχεδιαστική και οργανωτική δράση της Επιτροπής Συντονισμού, την επιστημονική καθοδήγηση και ερευνητική δράση του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ) και του Επιχειρησιακού Δικτύου Φορέων και Οργανισμών που απαρτίζεται από τους Κοινωνικούς Εταίρους – ΓΣΕΕ, ΣΕΒ, ΓΣΕΒΕΕ, ΕΣΕΕ, ΣΕΤΕ – τα Υπουργεία Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, τον ΟΑΕΔ, την ΕΛΣΤΑΤ, την ΕΡΓΑΝΗ και τις 13 Περιφέρειες χώρας. Ο Μηχανισμός Διάγνωσης ενισχύεται άμεσα θεσμικά/νομοθετικά (βλ. ΚΥΑ, σχετική διάταξη Νόμου) ενώ πρόκειται να ενισχυθεί και λειτουργικά προσεχώς με την ολοκλήρωση ενός ενιαίου Πληροφοριακού Συστήματος και την ένταξη και άλλων φορέων (βλ. Επιμελητήρια, Πανεπιστήμια κ.λπ.) στο Επιχειρησιακό του Δίκτυο.

Ειδικότερα, η παρούσα Έκθεση συντάχθηκε από το ΕΙΕΑΔ με την ενεργό συμμετοχή των Κοινωνικών Εταίρων (βλ. 8 ποιοτικές και 2 ποσοτικές έρευνες εργοδοτών και εργαζομένων), του ΟΑΕΔ και των Περιφερειών. Στόχος της ήταν :

(α) η παροχή συγκεκριμένων μεθοδολογικών προδιαγραφών ανά έρευνα,

(β) η διερεύνηση τάσεων όσον αφορά τον δυναμισμό κλάδων και επαγγελμάτων, αναντιστοιχιών ειδικοτήτων και δεξιοτήτων και κενών θέσεων εργασίας σε περιφερειακό επίπεδο,

(γ) η διερεύνηση των ίδιων τάσεων σε εθνικό επίπεδο με την προσθήκη σχετικών προβλέψεων.

Υπηρετώντας αυτή τη λογική, η Έκθεση απαρτίζεται από τρία διαφορετικά παραδοτέα που αφορούν στην Μεθοδολογία, τις Περιφέρειες και το Σύνολο της εθνικής Επικράτειας. Στην παρούσα επιτελική σύνοψη παρουσιάζονται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε και τα βασικά συμπεράσματα των αναλύσεων που πραγματοποιήθηκαν. Συγκεκριμένα:

Στο πρώτο κεφάλαιο της ‘μεθοδολογικής προσέγγισης’ τίθεται το πλαίσιο αρχών-προτεραιοτήτων στο οποίο βασίστηκαν οι επιλογές της, ο ολιστικός χαρακτήρας της με την αξιοποίηση πολλαπλών πηγών και μεθόδων ανάλυσης και, τέλος, οι δυσκολίες και τα προβλήματα συγκερασμού των διαφορετικών εκροών του συστήματος βάσει των στόχων που τέθηκαν και αναλόγως του αντικειμένου ανάλυσης (κλάδοι, επαγγέλματα, δεξιότητες, περιφέρειες).

Στο δεύτερο κεφάλαιο του ‘δυναμισμού κλάδων και επαγγελμάτων’, περιγράφεται η επιλογή μέσω δείκτη των δυναμικότερων κλάδων σε εθνικό επίπεδο και η προσπάθεια διασταύρωσης/συνδυασμού τους με τα δυναμικότερα επαγγέλματα βάσει των στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ και της ΕΡΓΑΝΗΣ, ενώ αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένοι εξ αυτών.

Στο τρίτο κεφάλαιο των ‘κενών θέσεων εργασίας’ εξηγείται η απόκλιση στοιχείων μεταξύ ΕΛΣΤΑΤ, ΟΑΕΔ και Περιφερειών που οδηγούν σε αδυναμία συγκρίσεων και αντικρουόμενες εκτιμήσεις, επιχειρείται η προσέγγιση του εντοπισμού τους ανά κλάδο, επάγγελμα και εκπαιδευτικό επίπεδο με τις συμπληρωματικές έρευνες των εργαζομένων-εργοδοτών και του ΕΙΕΑΔ, ενώ καταγράφονται ενδεικτικά ορισμένες επαγγελματικές κατηγορίες όπου παρατηρούνται και οι περισσότερες κενές θέσεις εργασίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο των ‘αναντιστοιχιών δεξιοτήτων’ καταγράφονται επίσης οι αποκλίσεις εκτιμήσεων μεταξύ των διαφορετικών ερευνών, όπως και οι εντοπιζόμενες συγκλίσεις μεταξύ των ερευνών των κοινωνικών εταίρων τόσο μεταξύ τους όσο και με αυτή του ΕΙΕΑΔ στις επαγγελματικές και οριζόντιες

δεξιότητες (κυρίως προσωπικότητας) όπου εμφανίζονται και οι μεγαλύτερες ελλείψεις.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναλύονται οι 'αναντιστοιχίες της αγοράς εργασίας βάσει της εγγεγραμμένης ανεργίας' (ΟΑΕΔ) σε κλαδικό, επαγγελματικό και περιφερειακό επίπεδο.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η 'περιφερειακή διάσταση' του δυναμισμού κλάδων, επαγγελμάτων, δεξιοτήτων και σχετικών αναντιστοιχιών με την αξιοποίηση πολλαπλών πηγών (ΕΛΣΤΑΤ, ΕΡΓΑΝΗ, ΟΑΕΔ, περιφερειακών μηχανισμών) και την ανάδειξη του βαθμού επάρκειας όπως και ορισμένων ομοιοτήτων αλλά και σημαντικών περιφερειακών διαφορών.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο των 'οικονομικών εκτιμήσεων' αναλύεται η επιλογή των στατιστικών μεθόδων προβολής και του μοντέλου πρόβλεψης βάσει του εκτιμώμενου μελλοντικά ρυθμού ανάπτυξης, των σχετικών περιορισμών και αδυναμιών που ενυπάρχουν στις μεθόδους αυτές αλλά και των διαφορετικών σεναρίων εξέλιξης της απασχόλησης και της ανεργίας ως το 2020.

Από την άνοιξη και μέχρι το τέλος του 2015 καταβλήθηκε μια αξιοσημείωτη συλλογική προσπάθεια σε πολύ λίγο χρόνο και με πολύ λίγους πόρους. Το κυριότερο όλων είναι ότι πλέον έχει ξεκινήσει η λειτουργία του Μηχανισμού Διάγνωσης ο οποίος είναι ένα δυναμικά εξελισσόμενο σύστημα που συνεχώς βελτιώνεται, παρέχοντας συστηματική και αξιόπιστη πληροφόρηση για τη χάραξη αποτελεσματικότερων πολιτικών ενίσχυσης της απασχόλησης και καταπολέμησης της ανεργίας.

Με την παράδοση της Έκθεσης αυτής και την ικανοποίηση των λοιπών όρων (μεθοδολογία, σύσταση πληροφοριακού συστήματος) το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης προσδοκά την άρση της αυτοδέσμευσης που αφορά το Σύστημα Διάγνωσης.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το έργο της διάγνωσης αναγκών συνίσταται στον προσδιορισμό των βασικών μεγεθών της αγοράς εργασίας, δηλαδή στον προσδιορισμό των μεγεθών αυτών ως έχουν και όπως τείνουν να εξελιχθούν στο μέλλον και στον εντοπισμό αναντιστοιχιών (προσφορά και ζήτηση εργασίας, επαγγέλματα, χωρικές ενότητες, δεξιότητες-ικανότητες-γνώσεις). Ειδικότερα, τα μεγέθη που επιδιώκεται να προσδιοριστούν είναι κυρίως η απασχόληση και η ανεργία σε κλαδικό, επαγγελματικό, εκπαιδευτικό και περιφερειακό επίπεδο. Στο επίκεντρο των αναλύσεων εμπίπτει ο εντοπισμός αναντιστοιχιών ειδικοτήτων και δεξιοτήτων.

Το Σύστημα Διάγνωσης έχει δομηθεί στη βάση των ακόλουθων αρχών/προτεραιοτήτων:

- Παραγωγή έγκυρων και αξιόπιστων αποτελεσμάτων.
- Παραγωγή αποτελεσμάτων άμεσης αξιοποίησης και αποτελεσμάτων μεσοπρόθεσμης χρήσης.
- Αξιοποίηση της τεχνογνωσίας που διαθέτουν οι φορείς έρευνας και ανάλυσης της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα και διεθνώς (π.χ. CEDEFOP, κέντρα κοινωνικών εταιρών, ΕΚΚΕ, ερευνητικά κέντρα Πανεπιστημίων, ΕΛΣΤΑΤ).
- Δημιουργία μόνιμου μηχανισμού.
- Παραγωγή αποτελεσμάτων σε σταθερά και τακτά χρονικά διαστήματα (δύο φορές το έτος: Ιούνιο και Δεκέμβριο).
- Διάχυση των αποτελεσμάτων σε κάθε ενδιαφερόμενο.
- Διασφάλιση των αναγκαίων συνεργειών με δράσεις και φορείς.
- Χαμηλές απαιτήσεις χρηματοδότησης του Συστήματος ώστε να διευκολυνθεί η βιωσιμότητά του.

Οι επιλογές που έχουν γίνει στη μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται αντανακλούν τις ανωτέρω αρχές. Για παράδειγμα, στην Α' φάση υλοποίησης (Μάιος-Ιούνιος 2015) πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις δευτερογενών δεδομένων αποκλειστικά για τον προσδιορισμό του δυναμισμού κλάδων και επαγγελμάτων

καθότι μόνο το αντικείμενο αυτό ήταν δυνατό να προσδιοριστεί με έγκυρο και αξιόπιστο τρόπο στο δεδομένο χρονικό πλαίσιο. Στη Β' φάση υλοποίησης του Συστήματος ενισχύθηκαν οι συνεργασίες και οι συνέργειες με διάφορους φορείς, αξιοποιήθηκαν περισσότερες πηγές δεδομένων, ενισχύθηκε η διάχυση των αποτελεσμάτων, κ.λπ. Στην επόμενη φάση υλοποίησης θα δοθεί βαρύτητα – μεταξύ άλλων - σε θέματα αξιολόγησης και ανατροφοδότησης του Συστήματος¹, εξειδίκευσης σε συγκεκριμένους τομείς², συστηματοποίησης των παραδοτέων και άλλα θέματα.

Η βασική μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετείται στο Σύστημα Διάγνωσης είναι ολιστική. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή αξιοποιούνται πολλαπλές πηγές δεδομένων και μεθόδων ανάλυσης, με στόχο την παροχή όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστης πληροφόρησης. Οι εκροές του συστήματος θεωρούνται ένα είδος παζλ, το οποίο προκύπτει ως ανάγκη σύνθεσης των επιμέρους αναλύσεων. Η χρήση πολλαπλών μεθόδων και η αξιολόγηση των μεθόδων αυτών σχετικώς με τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που τις χαρακτηρίζουν προσφέρει πληρέστερη πληροφόρηση και ελαχιστοποιεί τα μειονεκτήματα κάθε μιας επιμέρους μεθόδου.

Το Σύστημα Διάγνωσης έχει ως άμεσους στόχους (α) την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και (β) την παραγωγή βραχυπρόθεσμων τάσεων και μεσο-πρόθεσμων προβλέψεων αναφορικά με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε κλάδους, επαγγέλματα και δεξιότητες. Απώτερος στόχος του είναι η τακτική και έγκυρη τροφοδότηση της πολιτείας με δεδομένα και εκτιμήσεις για τον ορθολογικό σχεδιασμό των πολιτικών απασχόλησης, των προγραμμάτων διά βίου μάθησης και των λοιπών πολιτικών.

Οι εκροές του Συστήματος Διάγνωσης θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες:

1. Προσφορά και ζήτηση εργασίας σε κλαδικό επίπεδο
2. Προσφορά και ζήτηση εργασίας σε επίπεδο επαγγέλματος
3. Προσφορά και ζήτηση σε επίπεδο δεξιοτήτων, ικανοτήτων, γνώσεων.

¹ Σχετικές δράσεις έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στη Β' φάση αλλά θα επεκταθούν σημαντικά στη συνέχεια.

² Π.χ. αναδιαρθρώσεις, μαθητεία, κ.λπ.

Οι τρεις αυτές κατηγορίες προσδιορίζονται περαιτέρω σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο μεγαλύτερης ή μικρότερης εξειδίκευσης.

Ο αρχικός στόχος είναι ο προσδιορισμός των τριών αυτών γενικών κατηγοριών σε εθνικό επίπεδο. Κατόπιν τα εθνικά αποτελέσματα μπορούν να εξειδικευτούν σε επίπεδο περιφέρειας. Το επίπεδο εξειδίκευσης των κλαδικών και επαγγελματικών αποτελεσμάτων προσδιορίζεται κατά κύριο λόγο από τα διαθέσιμα δεδομένα. Η επιθυμητή ανάλυση είναι σε όσο το δυνατόν αναλυτικότερο κλαδικό και επαγγελματικό επίπεδο (π.χ. διψήφιο κλάδο ΣΤΑΚΟΔ και τριψήφιο επάγγελμα ISCO). Σε ορισμένες περιπτώσεις λόγω των περιορισμών των διαθέσιμων δεδομένων η ανάλυση περιορίζεται σε γενικότερες κατηγορίες. Κάτι ανάλογο ισχύει και για τον προσδιορισμό της προσφοράς και ζήτησης δεξιοτήτων. Συνυπολογίζοντας τους παράγοντες αυτούς, το Σύστημα Διάγνωσης παράγει αποτελέσματα σε εθνικό επίπεδο σε τριψήφιο ISCO και διψήφιο ΣΤΑΚΟΔ και σε περιφερειακό επίπεδο σε διψήφιο ISCO και διψήφιο ΣΤΑΚΟΔ³.

Όσον αφορά το θέμα των δεξιοτήτων, μέχρι και πρόσφατα το CEDEFOP⁴ χρησιμοποιούσε κατά κύριο λόγο την εκπαίδευση σε τρεις κατηγορίες ως proxy για τις δεξιότητες. Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση δεν παρέχει επαρκή πληροφόρηση για το θέμα των δεξιοτήτων αλλά επιβάλλεται από αναλυτικούς περιορισμούς του μοντέλου που χρησιμοποιείται και των δεδομένων που διατίθενται. Στο Σύστημα Διάγνωσης η προσφορά και ζήτηση δεξιοτήτων προσδιορίζεται με το proxy της εκπαίδευσης, με πληροφόρηση από τις δευτερογενείς πηγές για το θέμα των δεξιοτήτων από σχετικές έρευνες (eu skills- CEDEFOP, PIAAC-ΟΟΣΑ, κ.λπ.), καθώς και από πρωτογενείς έρευνες που διεξάγονται στο πλαίσιο του Συστήματος Διάγνωσης⁵.

---

³ Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα περιφέρειες με μικρό αριθμό παρατηρήσεων στις δειγματοληπτικές έρευνες που χρησιμοποιούνται υπεισέρχονται επιπλέον περιορισμοί.

⁴ Βλ. για παράδειγμα: Cedefop (2015), Briefing note, Europe's uneven return to job growth, DOI: 10.2801/136755, 30/6/2015.

⁵ Το θέμα των δεξιοτήτων διερευνήθηκε στη Β' φάση με τις πρωτογενείς έρευνες κοινωνικών εταίρων και περιφερειών και την έρευνα του ΕΙΕΑΔ στις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής.

Οι βασικές πηγές δεδομένων και οι μέθοδοι ανάλυσης παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια⁶. Η βασικότερη πηγή πληροφόρησης για το Σύστημα Διάγνωσης είναι η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ. Η έρευνα αυτή αποτελεί τη βασική πηγή συγκρίσιμης πληροφόρησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο για θέματα αγοράς εργασίας και παρέχει αξιόπιστα αποτελέσματα για την Ελλάδα σε περιφερειακό επίπεδο. Ακολουθεί διεθνώς συμφωνημένους ορισμούς και πρόσφατες ταξινομήσεις επαγγελμάτων, κλάδων και εκπαιδευτικών επιπέδων. Στις αναλύσεις θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο δειγματοληπτικός σχεδιασμός της έρευνας, στις περιπτώσεις στις οποίες οι απαντήσεις προκύπτουν από μικρό αριθμό παρατηρήσεων. Στο Σύστημα Διάγνωσης αξιοποιούνται επίσης τα δεδομένα της Έρευνας Κενών Θέσεων της ΕΛΣΤΑΤ. Εκτός των δύο αυτών δειγματοληπτικών ερευνών, αξιοποιούνται δύο πηγές διοικητικών δεδομένων, τα στοιχεία του ΟΑΕΔ (εγγεγραμμένη ανεργία και κενές θέσεις) και οι ροές μισθωτής απασχόλησης του Συστήματος Εργάνη του Υπουργείου Εργασίας. Οι δύο τελευταίες πηγές δεδομένων ακολουθούν διαφορετική μεθοδολογία στον προσδιορισμό των μεγεθών απασχόλησης και ανεργίας. Συνεπώς, τα αποτελέσματα των διαφορετικών αναλύσεων δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα μεταξύ τους.

Τα δευτερογενή δεδομένα αναλύονται για τον προσδιορισμό του δυναμισμού κλάδων και επαγγελμάτων με τη χρήση ειδικών δεικτών. Στην ανάλυση που πραγματοποιήθηκε χρειάστηκε να γίνουν ορισμένες επιλογές. Οι επιλογές αυτές προσδιορίστηκαν κυρίως από τη διαθεσιμότητα δεδομένων, τις αλλαγές των κωδικοποιήσεων και τους δειγματοληπτικούς περιορισμούς των συγκεκριμένων ερευνών.

Ο χρονικός ορίζοντας των εξεταζόμενων αλλαγών προσδιορίστηκε κυρίως από τις αλλαγές κωδικοποιήσεων σε επαγγέλματα και κλάδους. Το επιθυμητό θα ήταν η εξέταση της εξέλιξης της απασχόλησης να καλύψει τα έτη πριν από την κρίση (δηλαδή πριν το 2008) και τα πιο πρόσφατα έτη (2008-μέχρι σήμερα). Λόγω αλλαγών στις κωδικοποιήσεις των δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ, αυτό που μπορούσε να γίνει, ήταν για την περίπτωση των κλάδων να εξεταστούν οι μεταβολές από το 2008 και μετά ενώ για την περίπτωση των επαγγελμάτων

---

⁶ Αναλυτικότερες πληροφορίες παρουσιάζονται στα σχετικά παραδοτέα της Β' φάσης.

από το 2011 και μετά. Λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών της οικονομίας στην εξεταζόμενη περίοδο, εξετάστηκαν οι πρόσφατες αλλαγές στην απασχόληση στο διάστημα 2014-2015. Είναι προφανές ότι θα μπορούσε να έχει γίνει κάποια άλλη επιλογή χρονικού διαστήματος. Η κάθε επιλογή χαρακτηρίζεται από πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Η επιλογή του δείκτη που θα χρησιμοποιηθεί για την εξέταση της μεταβολής της απασχόλησης αποτελεί σημαντικό θέμα μεθοδολογικής επιλογής. Η μεταβολή της απασχόλησης μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτη μεταβολή, ως σχετική μεταβολή ή με κάποιο δείκτη που να συνδυάζει την απόλυτη και τη σχετική μεταβολή. Ο δείκτης που συνδυάζει την απόλυτη και σχετική μεταβολή κρίνεται ως ο καλύτερος των τριών καθώς με τον δείκτη αυτό αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της μεροληψίας που εισάγεται από την υπερεκτίμηση αλλαγών σε μικρού μεγέθους κλάδους και επαγγέλματα όταν χρησιμοποιείται ο δείκτης της σχετικής μεταβολής⁷.

Όπως θα φανεί και από την εξέταση των αποτελεσμάτων, ο προσδιορισμός του δυναμισμού επαγγελμάτων και κλάδων αποτελεί εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Οι διαφορετικοί δείκτες παρουσιάζουν εν μέρει διαφορετικά αποτελέσματα και θα πρέπει να αξιολογηθεί η σημαντικότητα των διαφοροποιήσεων αυτών. Ο χρονικός προσδιορισμός των αλλαγών επίσης είναι σημαντικός για την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Αν, για παράδειγμα, ένα επάγγελμα εμφανίζει αύξηση στην περίοδο 2011-2015 αλλά μείωση το 2014-2015 θα πρέπει να το χαρακτηρίσουμε ως δυναμικό ή φθίνον; Για να είμαστε ακριβείς θα πρέπει να το χαρακτηρίσουμε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο ανάλογα με την επιλογή της περιόδου. Ένα άλλο πρόβλημα είναι κατά πόσο μπορούμε να κάνουμε παραδοχές για το μέλλον στη βάση των εξελίξεων του παρελθόντος. Οι απαντήσεις των ερωτημάτων αυτών δεν είναι απλή υπόθεση. Ο μόνος τρόπος για την ελαχιστοποίηση των προβλημάτων που συνδέονται με συγκεκριμένες μεθοδολογικές επιλογές είναι η υιοθέτηση ευρύτερου τρόπου ανάλυσης, μιας ολιστικής μεθοδολογίας μέσω της οποίας επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση των μεροληψιών που εισάγονται από συγκεκριμένες αναλύσεις

---

⁷ Eurostat-OECD Manual on Business Demography Statistics, (2008), European Communities/OECD, p. 61.

ή δεδομένα. Εξετάζοντας δηλαδή πιο σφαιρικά το ζητούμενο θέμα, ευελπιστούμε να καλύψουμε περισσότερες πλευρές του θέματος και με τον τρόπο αυτό να αυξήσουμε την αξιοπιστία των συμπερασμάτων μας.

Η ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων αξιοποιείται στον προσδιορισμό των ζητούμενων μεγεθών στο πρόσφατο παρελθόν. Αξιοποιούνται επίσης στις οικονομετρικές εκτιμήσεις με τις οποίες προσδιορίζονται τα μεγέθη στο μέλλον.

Εκτός των δευτερογενών δεδομένων, στη Β' φάση υλοποίησης πραγματοποιήθηκαν πρωτογενείς έρευνες για τη συλλογή πληροφοριών που δεν ήταν διαθέσιμες αλλού. Οι περιφέρειες, οι κοινωνικοί εταίροι και το ΕΙΕΑΔ πραγματοποίησαν πρωτογενείς έρευνες. Οι περιφέρειες και οι κοινωνικοί εταίροι εστίασαν στον προσδιορισμό του δυναμισμού επαγγελματιών και κλάδων, στον εντοπισμό κενών θέσεων και στην προσφορά και ζήτηση δεξιοτήτων. Η έρευνα του ΕΙΕΑΔ επικεντρώθηκε στις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής με την ίδια θεματολογία⁸. Η έρευνα του ΕΙΕΑΔ ήταν ποσοτική και πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγιο που εστάλη διαδικτυακά. Οι κοινωνικοί εταίροι και οι περιφέρειες πραγματοποίησαν ποιοτικές και ποσοτικές έρευνες. Οι ποιοτικές έρευνες βασίστηκαν σε συνεντεύξεις σε βάθος (in-depth interviews) και ομάδες εστίασης (focus groups). Οι ποσοτικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν κυρίως τηλεφωνικώς.

Τα ζητήματα αξιολόγησης αποτελούν σημαντικό κομμάτι της μεθοδολογικής προσέγγισης που ακολουθείται. Οι δράσεις αξιολόγησης παρότι δεν βρίσκονται πάντα στο επίκεντρο των Συστημάτων Διάγνωσης, αποτελούν σημαντική παράμετρο ανατροφοδότησης του συστήματος. Για παράδειγμα, μελέτες αξιολόγησης των προγραμμάτων καταπολέμησης της ανεργίας με δράσεις κατάρτισης σε συγκεκριμένους τομείς παρέχουν χρήσιμη και αξιοποιήσιμη πληροφόρηση για τις δράσεις που πραγματοποιούνται. Στη Β' φάση υλοποίησης του Συστήματος Διάγνωσης ξεκίνησε η διαδικασία συγκέντρωσης και κατηγοριοποίησης των σχετικών μελετών ώστε να εξαχθούν στη συνέχεια συμπεράσματα από τις μελέτες αυτές, να σχεδιαστούν νέες

---

⁸ Το πρόγραμμα αυτό αφορά επιχειρήσεις που βρίσκονται σε διαδικασία αναδιάρθρωσης και έχουν 1-49 εργαζόμενους. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα το διαχειρίζεται το ΕΙΕΑΔ.

μελέτες αξιολόγησης και να υπάρξει ουσιαστική ανατροφοδότηση του συστήματος και αξιοποιήσιμες πληροφορίες για τη χάραξη πολιτικών.

Ένα ιδιαίτερο κομμάτι αξιολόγησης αφορά την ίδια τη λειτουργία του Μηχανισμού Διάγνωσης. Στη Β' φάση πραγματοποιήθηκε η πρώτη αξιολόγηση του Μηχανισμού σε δύο επίπεδα. Πρώτον, ελέγχθηκε η αξιοπιστία των συμπερασμάτων της Α' φάσης συγκριτικά με δεδομένα που προέκυψαν από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού στη Β' φάση. Επίσης, έγινε σύγκριση των αποτελεσμάτων για το ίδιο θέμα (π.χ. δυναμισμός επαγγελματών, κλάδων) από διαφορετικές πηγές (π.χ. ΕΛΣΤΑΤ, Εργάνη) για να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο υπάρχουν συγκλίσεις και αποκλίσεις. Δεύτερον, πραγματοποιήθηκε αξιολόγηση της Α' φάσης λειτουργίας του Μηχανισμού Διάγνωσης με ειδικό ερωτηματολόγιο που απαντήθηκε από τους εμπλεκόμενους στον μηχανισμό και ειδικούς ερευνητές.

Αξίζει τέλος να επισημανθεί ότι παρότι στην Α' και στη Β' φάση υλοποίησης του Συστήματος Διάγνωσης οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν χωρίς τη χρήση ενός πληροφοριακού συστήματος εξειδικευμένου στις ανάγκες του μηχανισμού, προχώρησαν στην παρούσα φάση οι διεργασίες προς τη δημιουργία ενός τέτοιου πληροφοριακού συστήματος. Συγκεκριμένα εξετάστηκαν και εξετάζονται περαιτέρω τα υπάρχοντα πληροφοριακά συστήματα με στόχο τον σχεδιασμό ενός εξειδικευμένου πληροφοριακού συστήματος που θα καλύπτει τις ανάγκες του Συστήματος Διάγνωσης παρέχοντας διαλειτουργικότητα και συμπληρωματικότητα μεταξύ των υπάρχοντων συστημάτων. Η ολοκλήρωση του πληροφοριακού αυτού συστήματος θα συστηματοποιήσει τις εισροές και τις εκροές του συστήματος, θα διευκολύνει και θα προάγει τη λειτουργία του.

Ακολουθεί διαγραμματική παρουσίαση των στόχων, των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων του Συστήματος Διάγνωσης.

ΣΤΟΧΟΙ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΣΤΟΧΟΙ

Καταγραφή αναντιστοιχιών προσφοράς και ζήτησης επαγγελματιών, κλάδων, προσόντων και δεξιοτήτων.
Μεσοπρόθεσμη διάγνωση αναντιστοιχιών προσφοράς και ζήτησης επαγγελματιών, κλάδων, προσόντων και δεξιοτήτων.
Συνεισφορά στον ορθολογικό σχεδιασμό πολιτικών και προγραμμάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και ενίσχυσης της καινοτομίας.
Συνεισφορά στην ορθολογικό προσανατολισμό του εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας μέσα από την παραγωγή και ανάλυση δεδομένων.
Συνεισφορά στον ορθολογικό προσανατολισμό των επιχειρήσεων αναφορικά με την αγορά εργασίας μέσα από την παραγωγή και ανάλυση δεδομένων.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

- Ποσοτική εκτίμηση της ζήτησης εργασίας κατά κλάδο, περιφέρεια και επάγγελμα
- Ποσοτική εκτίμηση της προσφοράς εργασίας κατά κλάδο, περιφέρεια και επάγγελμα
- Συμμετοχή του ΟΑΕΔ, των κοινωνικών εταίρων, των περιφερειών, του Υπουργείου Παιδείας, των παραγωγικών υπουργείων και των άλλων ερευνητικών φορέων στον εμπλουτισμό των ποσοτικών στοιχείων με ποιοτικά δεδομένα
- Τακτική ανανέωση αποτελεσμάτων
- Εκτίμηση των τάσεων εξέλιξης και της δυναμικής των επαγγελματιών κατά κλάδο και επάγγελμα
- Συγκέντρωση, κωδικοποίηση και αξιοποίηση των ερευνών και μελετών της αγοράς εργασίας και των αξιολογήσεων των προγραμμάτων απασχόλησης
- Συμμετογικό και δικτυακό σύστημα διακυβέρνησης

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- Προσδιορισμός δυναμισμού/ ανθεκτικότητας επαγγελματιών/κλάδων/εκπαιδευτικών επιπέδων και των αναντιστοιχιών που παρατηρούνται στην αγορά εργασίας σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο
- Ροές και ζήτηση μισθωτής εργασίας στον ιδιωτικό τομέα σε επαγγελματικό, κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο
- Κενές θέσεις εργασίας και αναντιστοιχίες προσφοράς και ζήτησης εργασίας σε επαγγελματικό και κλαδικό επίπεδο
- Χαρακτηριστικά των ανέργων και αναντιστοιχίες προσφοράς και ζήτησης εργασίας σε κλαδικό, επαγγελματικό και χωρικό επίπεδο
- Προσόντα και δεξιότητες του εργατικού δυναμικού
- Μεσοπρόθεσμη εκτίμηση/πρόβλεψη των τάσεων και της δυναμικής που εμφανίζουν τα διαφορετικά επαγγέλματα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, ανά κλάδο, επάγγελμα, προσόντα και δεξιότητες
- Μεσοπρόθεσμη διάγνωση αναντιστοιχιών προσφοράς και ζήτησης επαγγελματιών και προσόντων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

ΔΥΝΑΜΙΣΜΟΣ ΚΛΑΔΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο προσδιορισμός του δυναμισμού κλάδων και επαγγελμάτων αποτελεί έναν από τους κυριότερους στόχους του Συστήματος Διάγνωσης. Πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο με τα δεδομένα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού και συμπληρωματικά με τα στοιχεία ροών μισθωτής απασχόλησης του Συστήματος Εργάνη.

Σύμφωνα με την ανάλυση του δείκτη δυναμισμού των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, υπολογισμένου με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ παρατηρούμε ότι σε μονοψήφιο επίπεδο οι κλάδοι με τον υψηλότερο δυναμισμό είναι οι εξής:

- Επαγγελματικές, επιστημονικές, τεχνικές δραστηριότητες
- Ξενοδοχεία και εστιατόρια
- Εμπόριο
- Μεταποίηση

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η μεταποίηση εντάσσεται στους δυναμικούς κλάδους παρά τη συρρίκνωση που έχει υποστεί τα τελευταία έτη.

Η ανάλυση του δυναμισμού των κλάδων σε διψήφιο επίπεδο προσδιορίζει ειδικότερα τους κλάδους που εμφανίζουν δυναμισμό. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένους από τους δυναμικούς διψήφιους κλάδους:

- Λιανικό εμπόριο
- Εστιατόρια
- Βιομηχανία τροφίμων
- Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες
- Εκπαίδευση

Αν και ενδεικτικός, ο ανωτέρω κατάλογος επιτρέπει ορισμένες επισημάνσεις. Η βιομηχανία τροφίμων είναι ένας από τους πιο δυναμικούς κλάδους όχι μόνο της μεταποίησης αλλά της ελληνικής οικονομίας. Ενώ οι

κατασκευές δεν ανήκουν στους δυναμικούς κλάδους σε μονοψήφιο επίπεδο, οι ειδικευμένες κατασκευές αποτελούν έναν από τους πιο δυναμικούς κλάδους της οικονομίας. Επίσης τα εστιατόρια είναι εκείνα που διακρίνονται από υψηλό δυναμισμό στη γενικότερη κατηγορία των ξενοδοχείων και εστιατορίων ενώ το λιανικό εμπόριο είναι εκείνο που διακρίνεται σε σχέση με τη γενικότερη κατηγορία του εμπορίου.

Αντιστοίχως παρουσιάζουμε ενδεικτικό κατάλογο των περισσότερο δυναμικών κλάδων σε τριψήφιο επίπεδο:

- Πολυετείς καλλιέργειες
- Λιανικό εμπόριο τροφίμων
- Παραγωγή ειδών αρτοποιίας
- Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων
- Προσχολική εκπαίδευση
- Ασύρματες τηλεπικοινωνιακές δραστηριότητες

Με την τριψήφια ανάλυση είναι δυνατός ο εντοπισμός με μεγαλύτερη ακρίβεια των δυναμικών κλάδων. Παρατηρούμε ότι παρότι η γεωργία δεν ανήκει στους δυναμικούς κλάδους σε μονοψήφιο και διψήφιο επίπεδο, συγκεκριμένοι υποκλάδοι όπως οι πολυετείς καλλιέργειες χαρακτηρίζονται από υψηλό δυναμισμό. Η ανάλυση σε τριψήφιο επίπεδο επιτρέπει επίσης τον εντοπισμό αναδιαρθρώσεων εντός των κλάδων. Για παράδειγμα, στον κλάδο της παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων, ο υποκλάδος «παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων» χαρακτηρίζεται από δυναμισμό ενώ ο υποκλάδος «παραγωγή φαρμακευτικών σκευασμάτων» ανήκει στους φθίνοντες υποκλάδους.

Συνεχίζοντας με τον δυναμισμό των επαγγελματιών, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, σε μονοψήφιο επίπεδο οι επαγγελματικές κατηγορίες με τον υψηλότερο δυναμισμό είναι οι ακόλουθες:

- Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές
- Υπάλληλοι γραφείου

Σε διψήφιο επίπεδο αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένες από τις πιο δυναμικές επαγγελματικές κατηγορίες:

- Πωλητές
- Τεχνικοί θετικών επιστημών και μηχανικής
- Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών
- Τεχνικοί του τομέα της υγείας

Αντίστοιχα, σε τριψήφιο επίπεδο ακολουθεί ενδεικτικός κατάλογος δυναμικών επαγγελμάτων:

- Πωλητές
- Σερβιτόροι
- Τεχνολόγοι νοσηλευτικής και μαιευτικής
- Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων
- Τεχνολόγοι ελέγχου διαδικασίας

Παρατηρούμε ότι στην περίπτωση των πωλητών, ο δυναμισμός του επαγγέλματος φαίνεται τόσο από την μονοψήφια όσο και από τις αναλυτικότερες κωδικοποιήσεις. Σε άλλες περιπτώσεις, οι αναλυτικότερες κωδικοποιήσεις παρέχουν συμπληρωματική πληροφόρηση. Συνδυαζόμενα τα ευρήματα του δυναμισμού των κλάδων και των επαγγελμάτων παρέχουν ενδιαφέρουσα πληροφόρηση. Για παράδειγμα, ο δυναμισμός του κλάδου της μεταποίησης τροφίμων επιβεβαιώνεται και από την επαγγελματική ανάλυση καθώς οι τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων είναι από τα δυναμικότερα επαγγέλματα. Αναδεικνύονται επίσης για τον δυναμισμό τους άλλα επαγγέλματα που δεν συνδέονται με συγκεκριμένο κλάδο μεταποίησης όπως το επάγγελμα του τεχνολόγου ελέγχου διαδικασίας, που φαίνεται να συνδέεται με αλλαγές στην παραγωγική δραστηριότητα γενικότερα.

Σύμφωνα με την ανάλυση των δεδομένων του Συστήματος Εργάνη, οι δυναμικότεροι κλάδοι είναι τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια, το εμπόριο, οι μεταφορές, τα ταξιδιωτικά πρακτορεία και η παροχή προσωπικών υπηρεσιών. Οι επαγγελματικές κατηγορίες με τον μεγαλύτερο δυναμισμό είναι οι

απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών, οι πωλητές, οι απασχολούμενοι στην εξυπηρέτηση πελατών και οι υπάλληλοι γραφείου.

Στο σχετικό παραδοτέο περιλαμβάνονται αναλυτικοί πίνακες προσδιορισμού του δυναμισμού κλάδων και επαγγελμάτων. Ακολουθεί ένας ενδεικτικός πίνακας με τα δυναμικά επαγγέλματα ανά κλάδο και επίπεδο εκπαίδευσης σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Δυναμικά επαγγέλματα ανά κλάδο και εκπαίδευση⁹

Επάγγελμα	Κλάδος	Εκπαίδευση
132 Διευθυντές μεταποίησης, εξόρυξης, κατασκευών και διανομής	ΣΤ. Κατασκευές	
214 Μηχανικοί (εξαιρουμένων των ηλεκτροτεχνολόγων)	Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
215 Ηλεκτροτεχνολόγοι μηχανικοί	Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
226 Άλλοι επαγγελματίες του τομέα της υγείας	Ζ. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
233 Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Ο. Εκπαίδευση	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
241 Επαγγελματίες του χρηματοοικονομικού τομέα	Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	
261 Νομικοί εν γένει	Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
263 Επαγγελματίες του κοινωνικού και θρησκευτικού τομέα	Ξ. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο
311 Τεχνολόγοι επιστημών φυσικής και μηχανικής	Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
	Γ. Μεταποίηση	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
322 Τεχνολόγοι νοσηλευτικής και μαιευτικής	Π. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
331 Επαγγελματίες του χρηματοοικονομικού και μαθηματικού κλάδου	Κ. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
334 Γραμματείς διοίκησης και ειδικευμένοι(-ες) γραμματείς	Κ. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	

⁹ Με βάση την ανάλυση δυναμισμού επαγγελμάτων ανά κλάδο και εκπαιδευτικό επίπεδο παρουσιάζονται στον πίνακα αυτό οι περιπτώσεις επαγγελμάτων που εμφανίζουν τον υψηλότερο δυναμισμό στους κλάδους και στο εκπαιδευτικό επίπεδο που παρουσιάζεται ο δυναμισμός αυτός.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

411 Υπάλληλοι γενικών καθηκόντων	M. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
	Z. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
	Π. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης
	Δ. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	Έχουν μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική κατάρτιση
	H. Μεταφορά και αποθήκευση	
412 Γραμματείς (γενικών καθηκόντων)	Ξ. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
	Z. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
	Γ. Μεταποίηση	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
421 Ταμίες, ταμειολογιστές και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	P. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	
422 Υπάλληλοι πληροφόρησης πελατών	I. Ενημέρωση και επικοινωνία	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
431 Υπάλληλοι λογιστηρίου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	M. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
432 Υπάλληλοι καταγραφής υλικών και υπηρεσιών μεταφορών	Z. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης
512 Μάγειροι	Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
513 Σερβιτόροι, εν γένει	Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
514 Κομμωτές/κομμώτριες, αισθητικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	Σ. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	
522 Πωλητές σε καταστήματα	Z. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
	Γ. Μεταποίηση	Έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
	Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης
524 Άλλοι πωλητές	Z. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης
541 Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών προστασίας	Ξ. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης
712 Τεχνίτες αποπεράτωσης κτιρίων και ασκούντες	ΣΤ. Κατασκευές	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης

συναφή επαγγέλματα		
751 Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	Ζ. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης
834 Χειριστές κινητού εξοπλισμού	ΣΤ. Κατασκευές	
921 Εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας	Α. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης
933 Εργάτες μεταφορών και αποθήκης	Η. Μεταφορά και αποθήκευση	
941 Βοήθεια παρασκευής τροφίμων	Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης
962 Άλλοι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	Γ. Μεταποίηση	Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΕΙΕΑΔ

ΚΕΝΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το θέμα των κενών θέσεων στην αγορά εργασίας αποτελεί ένα από τα κύρια ζητούμενα της διερεύνησης που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του Μηχανισμού Διάγνωσης. Για το θέμα αυτό έχουν παρουσιαστεί από διάφορους φορείς αντικρουόμενες εκτιμήσεις σχετικά με το αν υπάρχουν ή δεν υπάρχουν στην παρούσα περίοδο κενές θέσεις στις επιχειρήσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας. Ένας από τους λόγους για τους οποίους προκύπτουν αντιφατικές εκτιμήσεις και απόψεις για το θέμα αυτό είναι ότι οι κενές θέσεις μπορεί να υπάρχουν για διάφορους λόγους. Ένα ενδεχόμενο είναι οι κενές θέσεις να οφείλονται σε έλλειψη ειδικοτήτων ή δεξιοτήτων για συγκεκριμένες θέσεις. Σε άλλη περίπτωση μπορεί να παραμένει μια θέση κενή γιατί τα χαρακτηριστικά της θέσης δεν είναι ελκυστικά για το εργατικό δυναμικό, μπορεί για παράδειγμα να πρόκειται για μια θέση σε μια απομακρυσμένη περιοχή. Επίσης, μπορεί οι συνθήκες εργασίας και ο μισθός που παρέχεται για μια θέση να μην είναι ικανοποιητικά και για τον λόγο αυτό η θέση να παραμένει κενή. Στην ανάλυση των κενών θέσεων έχει επίσης σημασία να διερευνηθεί το χρονικό διάστημα κατά το οποίο παραμένει κενή η θέση, η σημαντικότητα της θέσης για τη λειτουργία της επιχείρησης, τα χαρακτηριστικά της θέσης που μένει κενή και οι λόγοι για τους οποίους παραμένει κενή.

Οι πληροφορίες σχετικά με το θέμα των κενών θέσεων προκύπτουν από την Έρευνα Κενών Θέσεων της ΕΛΣΤΑΤ, την έρευνα εργοδοτών που διενεργήθηκε από τους κοινωνικούς εταίρους, τα στοιχεία του ΟΑΕΔ και την έρευνα που διενήργησε το ΕΙΕΑΔ στις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής¹⁰. Πληροφορίες για κενές θέσεις σε περιφερειακό επίπεδο παρέχονται στο σχετικό παραδοτέο¹¹. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι προαναφερθείσες πηγές δεν ακολουθούν την ίδια μεθοδολογία στον προσδιορισμό των κενών θέσεων και κατά συνέπεια τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις διαφορετικές πηγές δεν είναι συγκρίσιμα. Για παράδειγμα, στον ΟΑΕΔ δηλώνονται κυρίως οι θέσεις που συνδέονται με συγκεκριμένα προγράμματα, στην ΕΛΣΤΑΤ δεν περιλαμβάνονται στο δείγμα οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, στη μελέτη της διαρθρωτικής προσαρμογής περιλαμβάνονται μόνο οι επιχειρήσεις με 1-49 εργαζόμενους, κ.λπ. Συνεπώς, τα αποτελέσματα που ακολουθούν θα πρέπει να διαβαστούν υπό το πρίσμα της κάθε μεθοδολογικής προσέγγισης. Λόγω της πολυμορφίας των προσεγγίσεων αλλά και των μεθοδολογικών προβλημάτων στην αποσαφήνιση του ερωτήματος υπό διερεύνηση, τα αποτελέσματα για τις κενές θέσεις θα πρέπει να εκληφθούν ως ενδείξεις.

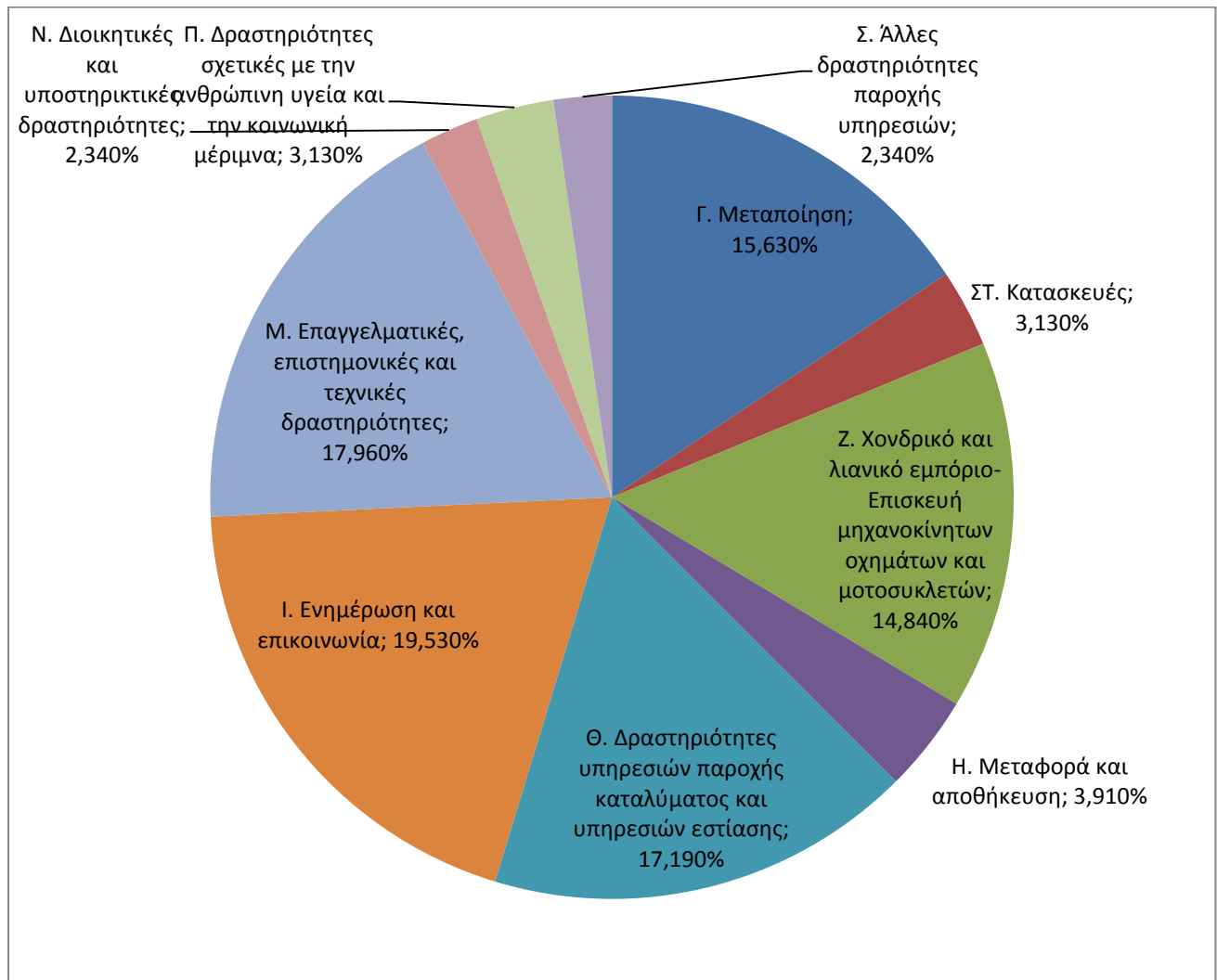
Η έρευνα Κενών Θέσεων που διενεργεί η ΕΛΣΤΑΤ κάθε τρίμηνο αποτελεί μια πηγή πληροφόρησης για τις τάσεις της αγοράς εργασίας. Η έρευνα περιλαμβάνει αποτελέσματα σε επίπεδο κλάδου οικονομικής δραστηριότητας και επαγγέλματος σε ετήσια βάση. Τα ετήσια αποτελέσματά της για το έτος 2014 έχουν παρουσιαστεί στην έκθεση του Μηχανισμού Διάγνωσης του Ιουνίου 2015. Στη Β' φάση υλοποίησης του μηχανισμού διάγνωσης παρουσιάζονται τα διαθέσιμα τριμηνιαία στοιχεία της έρευνας για το 2015, που αναφέρονται μόνο σε επίπεδο κλάδου. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας για το β' τρίμηνο του 2015, τα οποία αναφέρονται (α) στον αριθμό των κενών θέσεων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (εκτός Γεωργίας), (β) στο ποσοστό των κενών θέσεων σε σχέση με το σύνολο των θέσεων εργασίας ανά κλάδο, και (γ) στην ποσοστιαία μεταβολή των κενών θέσεων ανά κλάδο σε

¹⁰ ΕΙΕΑΔ, Διερεύνηση αντιλήψεων και πρακτικών των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της διαδικασίας αναδιάρθρωσης, Δεκέμβριος 2015.

¹¹ ΕΙΕΑΔ, Σύστημα Διάγνωσης Αναγκών Αγοράς Εργασίας, Παραδοτέο για τις Περιφέρειες, 31-12-2015.

σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Σημαντικός περιορισμός της έρευνας είναι ότι αναφέρεται σε επιχειρήσεις με τουλάχιστον 10 εργαζόμενους.

Ο κλάδος με τις περισσότερες κενές θέσεις (8.518) είναι το Χονδρικό και λιανικό εμπόριο. Αυτό είναι μάλλον αναμενόμενο, αφού ο κλάδος αυτός έχει και τον μεγαλύτερο αριθμό απασχολούμενων. Ακολουθούν οι κλάδοι της Μεταποίησης και των Επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων, με 2.831 και 2.326 κενές θέσεις, αντίστοιχα.

Ίσως πιο ενδεικτική των τάσεων στην αγορά εργασίας είναι η διαπίστωση ότι, αναλογικά με τον συνολικό αριθμό απασχολούμενων, οι περισσότερες κενές θέσεις εμφανίζονται στον κλάδο των Επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων (5,4%). Στο Χονδρικό και λιανικό εμπόριο οι κενές θέσεις αποτελούν το 2,4% των θέσεων εργασίας του κλάδου, ενώ στη Μεταποίηση το 1,6%. Επίσης, ενδεικτικό των τάσεων στην αγορά εργασίας είναι το γεγονός ότι στον κλάδο των Επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων σημειώνεται και η μεγαλύτερη θετική μεταβολή (του ποσοστού) των κενών θέσεων σε σχέση με το β' τρίμηνο του 2014 (2,8%). Η μείωση κατά 8,1% των κενών θέσεων που καταγράφει ο κλάδος του Τουρισμού (Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και αποθήκευση) είναι μη αναμενόμενη εν όψει της σημαντικής αύξησης της δραστηριότητας στον κλάδο αυτό κατά το τρέχον έτος, και πιθανόν σχετίζεται με την εξαίρεση από την έρευνα των πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με την έρευνα των εργοδοτών που διενεργήθηκε από τους κοινωνικούς εταίρους, μόνο το 3-5% των επιχειρήσεων έχουν κενές θέσεις¹². Οι κενές θέσεις εργασίας συγκεντρώνονται σε τέσσερις κυρίως κλάδους: την Ενημέρωση και επικοινωνία, (19,5%), τις Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (18,0%), τις Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης (17,2%) και το Χονδρικό και λιανικό εμπόριο (14,8%).

Με όρους εκπαιδευτικού επιπέδου που απαιτείται στις δηλωθείσες κενές θέσεις, σχεδόν το 60% αφορά θέσεις πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ενώ ως κύριοι λόγοι παραμονής των θέσεων κενών, προβλήθηκαν η έλλειψη ατόμων με τα απαιτούμενα προσόντα - δεξιότητες, η έλλειψη ατόμων που ενδιαφέρονται να κάνουν αυτό το είδος εργασίας και η έλλειψη εργασιακής εμπειρίας σε σχέση με τις απαιτήσεις της εταιρείας. Στην ερώτηση αν πρόκειται να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας στην επιχείρηση στους επόμενους 6 μήνες, το 15% περίπου απάντησε καταφατικά, με κατεξοχήν απαιτούμενο εκπαιδευτικό επίπεδο λυκείου και πανεπιστημίου.

¹² Το αναλυτικό παραδοτέο των εργοδοτών από το οποίο αντλούνται πληροφορίες για το θέμα των κενών θέσεων έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του ΕΙΕΑΔ.

Στην έρευνα που διενήργησε το ΕΙΕΑΔ στις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής με 1-49 εργαζόμενους, ένα από τα θέματα που διερευνήθηκαν ήταν το θέμα των κενών θέσεων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι απαντήσεις στη συγκεκριμένη έρευνα προκύπτουν από 860 επιχειρήσεις από όλη τη χώρα. Στο ερώτημα της έρευνας αυτής αν υπάρχουν ειδικότητες στην επιχείρηση στις οποίες υπάρχει δυσκολία εύρεσης προσωπικού, το 79% απαντά αρνητικά και το 21% θετικά. Οι ελλείψεις ειδικοτήτων μπορεί να οφείλονται σε διάφορους λόγους. Το 26% δηλώνει ότι οι ελλείψεις ειδικοτήτων οφείλονται σε ελλείψεις εκπαίδευσης/κατάρτισης, το 11% στο ότι δεν υπάρχουν επαρκείς υποψήφιοι στη συγκεκριμένη ειδικότητα, το 13% στο υψηλό μισθολογικό κόστος, το 9% στην εργατική νομοθεσία και το 19% στο ότι οι προτεινόμενοι υποψήφιοι από τον ΟΑΕΔ δεν είναι οι κατάλληλοι. Οι ελλείψεις ειδικοτήτων εντοπίζονται σε συγκεκριμένες ειδικότητες. Οι κυριότερες ελλείψεις εντοπίζονται στους εξειδικευμένους πωλητές, λογιστές, διοικητικό προσωπικό, πωλητές σε συνδυασμό με άλλη ειδικότητα (πωλητής-μηχανολόγος, πωλητής-προγραμματιστής, πωλητής-λογιστής), διοικητικό προσωπικό, στη διαχείριση έργων και σε πιστοποιημένους τεχνίτες-συμβούλους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επισήμανση ότι υπάρχουν ελλείψεις σε περιπτώσεις διπλής ειδικότητας¹³ αλλά και οι ελλείψεις πιστοποιημένων ειδικοτήτων.

Τέλος, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, οι κενές θέσεις εργασίας που βρέθηκαν στις 30-10-2015 στον ΟΑΕΔ ήταν 2.789, εκ των οποίων οι 1.824 (το 65,4%) αναφέρονται στα προγράμματα του δημόσιου τομέα προώθησης της απασχόλησης και μείωσης της ανεργίας και αφορούν θέσεις κοινωφελούς χαρακτήρα και αυτεπιστασίας, και οι 965 (34,6%) αφορούν κενές θέσεις εργασίας που δηλώθηκαν απευθείας από τους εργοδότες του ιδιωτικού τομέα. Ως επί το πλείστον, οι θέσεις αφορούν μέσου και χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου ανέργους, αφού από το σύνολο των κενών θέσεων (2.789) το 57% απευθύνεται σε ανέργους Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 11% σε ανέργους

¹³ Δηλαδή ο εργοδότης επιθυμεί την ύπαρξη διπλής ειδικότητας για το ίδιο άτομο.

πρωτοβάθμιας-υποχρεωτικής εκπαίδευσης και το 10% σε αδιαβάθμητο¹⁴ επίπεδο. Σε τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανέργους απευθύνεται το 20% των θέσεων.

Οι μισές περίπου θέσεις (44,71% ή 1.247 θέσεις) ζητούν ανειδίκευτους εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες¹⁵, σε ποσοστό 15,9% αναφέρονται σε πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα, το 10,7% των θέσεων αφορούν απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές, το 10,3% αφορούν υπαλλήλους γραφείου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, το 9,% αναφέρεται σε ειδικευμένους τεχνίτες και ασκούντες συναφή τεχνικά επαγγέλματα, το 5,1% αναφέρεται σε τεχνολόγους, τεχνικούς βοηθούς και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, και το 3,6% σε χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές (μονταδόρους). Συμπερασματικά, οι κενές θέσεις -όπως και οι άνεργοι-, αφορούν επί το πλείστον ανειδίκευτους και μέσης (τεχνικής) ειδίκευσης ανέργους.

Οι μισές περίπου κενές θέσεις (46%) καταγράφονται στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας (29,3% και 16,4% του συνόλου των θέσεων αντιστοίχως), και αμέσως μετά στην Κρήτη (8,6%), την Πελοπόννησο (6,4%), το Νότιο Αιγαίο (6,4%), την Στερεά Ελλάδα (6,1), τη Δυτική Ελλάδα (5,8%), την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (5,3%) και τη Θεσσαλία (4,8%)¹⁶.

Συμπερασματικά, για το θέμα των κενών θέσεων καταγράφονται σημαντικές αποκλίσεις σύμφωνα με τη μεθοδολογία προσδιορισμού τους. Μπορούμε παρόλα αυτά να επισημάνουμε την ύπαρξη μικρού αριθμού κενών θέσεων στον ιδιωτικό τομέα, την αυξητική τάση στην ύπαρξη κενών θέσεων και τον δυναμισμό του κλάδου «επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές

¹⁴ Στην περίπτωση των κενών θέσεων στην κατηγορία «αδιαβάθμητο» δηλώνονται οι θέσεις που είτε δεν μπορούν να ταξινομηθούν στις λοιπές εκπαιδευτικές κατηγορίες, είτε αφορούν θέσεις για άνεργους χωρίς εκπαίδευση.

¹⁵ Ανάλυση επαγγελματικών κατηγοριών βάσει του κώδικα ΣΤΕΠ '92, μονοψήφια κατάταξη.

¹⁶ Θα πρέπει βέβαια να ληφθεί υπόψη η χρονική αναφορά των στοιχείων (Οκτώβριος) που επηρεάζει την εικόνα κατανομής κενών θέσεων και επαγγελμάτων (όπως και της απασχόλησης και της ανεργίας) μεταξύ των περιφερειών, αν ληφθούν υπόψη οι παράγοντες της εποχικότητας και της παραγωγικής εξειδίκευσης των περιφερειών.

δραστηριότητες» σχετικά με τη δημιουργία νέων θέσεων. Επισημαίνεται επίσης η δημιουργία κενών θέσεων σε συγκεκριμένες ειδικότητες και συνδυασμό ειδικοτήτων, σε πιστοποιημένες ειδικότητες και στη διαχείριση έργων.

ΑΝΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το θέμα της επάρκειας, έλλειψης και αναντιστοιχίας δεξιοτήτων στην ελληνική αγορά εργασίας αποτελεί ένα σημαντικό θέμα διερεύνησης του Μηχανισμού Διάγνωσης. Αποτελεί σημαντική παράμετρο στον σχεδιασμό πολιτικών. Η διερεύνηση του θέματος αυτού δεν είναι εύκολη υπόθεση για διάφορους λόγους. Καταρχάς, το θέμα των δεξιοτήτων εμπεριέχει πολλά επιμέρους θέματα τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης ανάλυσης. Οι δεξιότητες αφορούν βασικές δεξιότητες (όπως η γνώση της ελληνικής, η αριθμητική ικανότητα και οι βασικές ψηφιακές δεξιότητες), άλλες οριζόντιες δεξιότητες όπως οι επικοινωνιακές δεξιότητες, η ικανότητα μάθησης νέων πραγμάτων, κ.λπ. Υπάρχουν επίσης οι επαγγελματικές δεξιότητες που συνδέονται με συγκεκριμένα επαγγέλματα ή εξειδικεύσεις.

Για το θέμα των δεξιοτήτων – όπως και για το θέμα των κενών θέσεων – καταγράφονται συχνά αντιφατικές εκτιμήσεις που οφείλονται σε προβλήματα εννοιολογικών προσδιορισμών, στον τρόπο με τον οποίο «διαβάζονται τα αποτελέσματα των ερευνών»¹⁷ αλλά και στη γενικότερη προσέγγιση που ακολουθείται. Ο προσανατολισμός των πολιτικών απασχόλησης σε ενέργειες κατάρτισης διακατέχεται από την άποψη ότι υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις δεξιοτήτων οι οποίες μπορούν να καλυφθούν με τέτοιες ενέργειες. Στη συζήτηση για το θέμα των δεξιοτήτων προκύπτουν και θέματα ευθύνης των διαφόρων εμπλεκομένων φορέων: είναι ευθύνη του ατόμου να αποκτήσει τις απαραίτητες δεξιότητες; Είναι ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος/του συστήματος κατάρτισης; Είναι ευθύνη των εργοδοτών; Αναλόγως της προσέγγισης που

---

¹⁷ Για παράδειγμα η επισήμανση από το 20% των επιχειρήσεων μιας έρευνας ότι διαπιστώνουν ελλείψεις δεξιοτήτων μπορεί να ερμηνευτεί ως έλλειμμα από ορισμένους μελετητές και από άλλους ως απόδειξη επάρκειας καθώς η πλειοψηφία δεν δηλώνει έλλειμμα.

υιοθετείται στα ανωτέρω ερωτήματα, καταγράφονται διαφορετικές απόψεις τόσο σχετικά με την υπάρχουσα κατάσταση όσο και με τις προτεινόμενες πολιτικές.

Η προσφορά και ζήτηση δεξιοτήτων εκτιμάται μέσα από μια σειρά διαφορετικών πηγών, όπως οι ειδικά σχεδιασμένες έρευνες πεδίου των κοινωνικών εταίρων που πραγματοποιήθηκαν από τα επιστημονικά ινστιτούτα των εργοδοτικών φορέων - ΓΣΕΒΕΕ, ΕΣΕΕ, ΣΕΒ, ΣΕΤΕ- σε επιχειρήσεις και από το επιστημονικό ινστιτούτο της ΓΣΕΕ σε εργαζομένους, η έρευνα διαθρωτικής προσαρμογής των επιχειρήσεων του ΕΙΕΑΔ και τα αποτελέσματα των μηχανισμών διάγνωσης αναγκών των Περιφερειών.

Οι κοινωνικοί εταίροι εκπόνησαν, σε συνεργασία με το ΕΙΕΑΔ και στη βάση συγκεκριμένης μεθοδολογίας, δύο έρευνες πεδίου για τις αντιλήψεις των επιχειρήσεων και των εργαζομένων σχετικά με την προσφορά και ζήτηση δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας¹⁸. Συγκεκριμένα, οι επιστημονικοί οργανισμοί των εργοδοτικών οργανώσεων (του ΣΕΒ, ΓΣΕΒΕΕ, ΕΣΕΕ, ΣΕΤΕ) διενέργησαν πανελλήνια τηλεφωνική έρευνα σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 1.602 επιχειρήσεων, ενώ το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ διενέργησε πανελλήνια τηλεφωνική έρευνα σε δείγμα 1.500 εργαζομένων. Στη μια έρευνα οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να εκτιμήσουν την επάρκεια και τις ελλείψεις του εργατικού τους δυναμικού σε δεξιότητες, ενώ στην άλλη έρευνα οι εργαζόμενοι κλήθηκαν να εκτιμήσουν την επάρκεια και τις ελλείψεις τους σε δεξιότητες που απαιτεί η δουλειά τους. Συμπληρωματικά, διενεργήθηκαν συνεντεύξεις σε βάθος με ομάδες εστίασης με στόχο την καλύτερη αποτύπωση των αναγκών σε δεξιότητες συγκεκριμένων επαγγελματιών.

Η προστιθέμενη αξία των ερευνών αυτών δεν έγκειται κυρίως στα συγκεντρωτικά τους αποτελέσματα, σε επίπεδο εθνικής οικονομίας. Αυτά μπορούν ενδεχομένως να συναχθούν και από άλλες πηγές. Είναι ήδη γνωστός, για παράδειγμα, ο δυναμισμός του τουρισμού. Μεγαλύτερη αξία έχουν αποτελέσματα που διακρίνουν τον δυναμισμό που παρουσιάζεται σε (ή απουσιάζει από) επιμέρους διαστάσεις της απασχόλησης: το τοπικό

---

¹⁸ Τα αναλυτικά παραδοτέα των κοινωνικών εταίρων από τα οποία αντλούνται πληροφορίες για το θέμα των δεξιοτήτων έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του ΕΙΕΑΔ.

(περιφερειακό) επίπεδο, τον διψήφιο (ή τριψήφιο) κλάδο, την διψήφια ή τριψήφια επαγγελματική κατηγορία, την ηλικία, το φύλο, καθώς και το εκπαιδευτικό επίπεδο. Έτσι, για παράδειγμα, ενώ καταγράφεται επάρκεια γλωσσικών και βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων σε εθνικό επίπεδο, σημειώνονται σημαντικές ελλείψεις του εργατικού δυναμικού ως προς τις δεξιότητες αυτές, σε τοπικό επίπεδο, στην Κρήτη, τη Στερεά Ελλάδα, το Νότιο Αιγαίο και τη Δυτική Μακεδονία, και σε κλαδικό επίπεδο, στο Εμπόριο και τον Τουρισμό.

Οι έρευνες των κοινωνικών εταίρων είναι αποκαλυπτικές για τις δεξιότητες που απαιτούνται, τις δεξιότητες που κατέχουν οι εργαζόμενοι και τη σχετική επάρκεια (κατοχή- απαίτηση) του εργατικού δυναμικού σε επαγγελματικές και οριζόντιες δεξιότητες. Τα αποτελέσματα των δύο ερευνών (έρευνα εργοδοτών και έρευνα εργαζομένων) είναι συμβατά μεταξύ τους. Διαπιστώνεται ένας πολύ σημαντικός βαθμός ταύτισης μεταξύ των εργοδοτών και των εργαζομένων ως προς το ποιες είναι οι δεξιότητες που απαιτούνται περισσότερο από το εργατικό δυναμικό. Ως κυριότερες απαιτούμενες δεξιότητες, στο σύνολο της χώρας τεκμηριώθηκαν οι εξής:

- οι γνώσεις που σχετίζονται με το επάγγελμα και
- οι οριζόντιες δεξιότητες, όπως
  - η ευελιξία και προσαρμοστικότητα,
  - η ικανότητα μάθησης νέων πραγμάτων,
  - οι επικοινωνιακές ικανότητες και
  - η ικανότητα ομαδικής εργασίας.

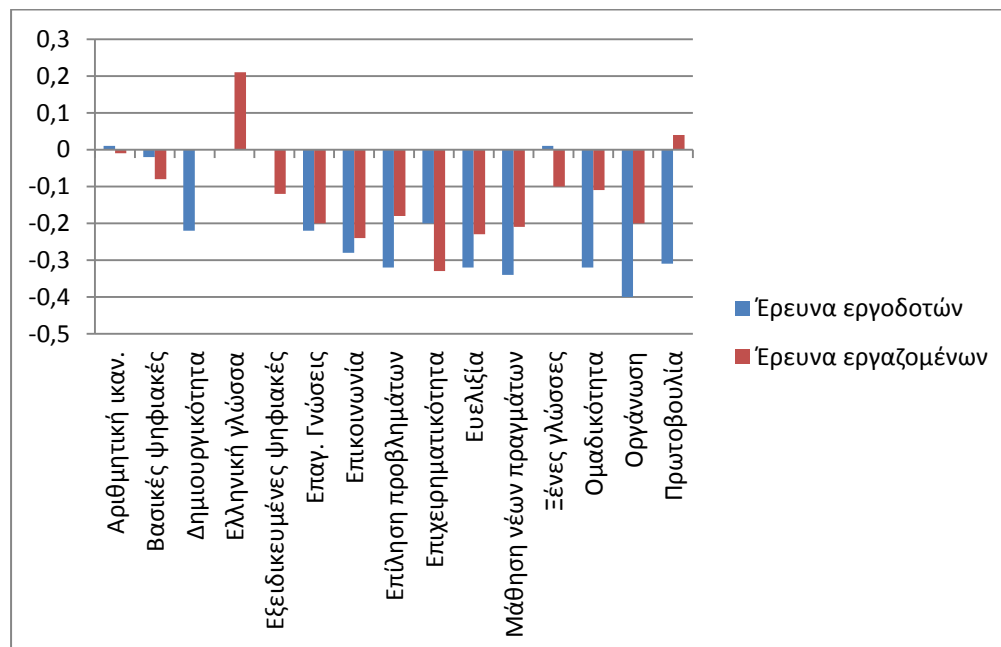
Με άλλα λόγια, κατά τους εργοδότες και τους εργαζόμενους, οι *σχετικές με το επάγγελμα γνώσεις* είναι υψηλής σημασίας, όπως, όμως και τέσσερις ακόμη δεξιότητες που είναι *κατεξοχήν δεξιότητες προσωπικότητας*, με πρώτες την ευελιξία και προσαρμοστικότητα, καθώς και την ικανότητα μάθησης νέων πραγμάτων, καθώς ολοένα περισσότερο ευμετάβλητα περιβάλλοντα απαιτούν και ανταμείβουν αντανεκλαστικά προσαρμογής.

Ως προς την επάρκεια των εργαζόμενων σε αυτές τις πέντε πρώτες, κύρια απαιτούμενες δεξιότητες, χαρακτηριστικό είναι ότι και στις πέντε υπολείπονται,

κατά μέσο όρο, κατά 30/100 της μονάδας, σημαντικά δηλαδή, και κατά συνέπεια, υπάρχει σαφής ένδειξη τόσο σκοπιμότητας, όσο και περιθωρίου βελτίωσης. Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι στις *οργανωτικές ικανότητες* καταγράφεται η "κορυφή" των υστερήσεων μεταξύ των 15 δεξιοτήτων που εξετάστηκαν.

Διαπιστώνεται βαθμός απόκλισης εργοδοτών-εργαζομένων ως προς τη διαθεσιμότητα/επάρκεια κάποιων δεξιοτήτων: στην έρευνα εργαζόμενων καταγράφεται μεγάλος βαθμός επάρκειας στην ανάληψη πρωτοβουλίας, ενώ στην έρευνα εργοδοτών θεωρείται ότι οι εργαζόμενοι υστερούν στην ανάληψη πρωτοβουλιών σε σχέση με αυτό που απαιτείται. Είναι πιθανό οι εργαζόμενοι να διαθέτουν την ικανότητα ανάληψης πρωτοβουλίας αλλά να μην την εκδηλώνουν λόγω ελλιπούς συνεννόησης με τους εργοδότες και έλλειψης σχετικών κινήτρων.

Βαθμός επάρκειας (κατοχή μείον απαίτηση) των εργαζομένων σε 15 δεξιότητες, σύμφωνα με την Έρευνα Εργοδοτών και την Έρευνα Εργαζομένων

Ο βαθμός επάρκειας σε δεξιότητες των εργαζομένων, δηλαδή η διαφορά ανάμεσα στον βαθμό κατοχής δεξιοτήτων και στον βαθμό απαίτησης δεξιοτήτων, που σηματοδοτεί υπερκάλυψη των απαιτήσεων, είναι μεγαλύτερος ως προς την αριθμητική ικανότητα, τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες και τις ξένες γλώσσες - σε αυτό συμφωνούν εργοδότες και εργαζόμενοι (βαθμός υψηλότερος του Μ.Ο.). Χαμηλή βαθμολογία παίρνουν και στις δύο έρευνες η ευελιξία, η επίλυση προβλημάτων και η ικανότητα μάθησης νέων πραγμάτων, καθώς και οι επαγγελματικές γνώσεις.

Αναφορικά με τις ελλείψεις δεξιοτήτων, τα αποτελέσματα της έρευνας διαρθρωτικής προσαρμογής του ΕΙΕΑΔ είναι συμβατά με τα παραπάνω. Στην έρευνα αυτή οι ερωτώμενοι διαπιστώνουν ελλείψεις σε δεξιότητες, με την ακόλουθη, φθίνουσα σε ένταση, σειρά: ευελιξία-προσαρμοστικότητα, δημιουργικότητα, διαπροσωπικές-επικοινωνιακές δεξιότητες, επίλυση προβλημάτων, ομαδική εργασία, επαγγελματικές δεξιότητες, ξένες γλώσσες, ικανότητα μάθησης, καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας και αριθμητική ικανότητα.

Ως προς την περιφερειακή διάσταση των δεξιοτήτων, εξετάζοντας τις μέσες τιμές των δεξιοτήτων για τον βαθμό που, κατά τους εργοδότες, οι εργαζόμενοι τις διαθέτουν (με άλλα λόγια για τις 15 εξεταζόμενες δεξιότητες κατά μέσο όρο τι επίδοση σχηματίζεται), προκύπτει ένα εύρος από 2,96 έως 3,36 ήτοι χάσμα 40/100 της μονάδας μεταξύ της περιφέρειας με τη χειρότερη επίδοση (Δυτική Ελλάδα) και της περιφέρειας με την καλύτερη (Βόρειο Αιγαίο). Εξετάζοντας τις διαφορές συγκριτικά με το πόσο απαιτούνται οι 15 δεξιότητες, φαίνονται υστερήσεις της τάξης από 10 έως 31/100 της μονάδας μεταξύ της περιφέρειας με την καλύτερη επίδοση (Θεσσαλία) και της περιφέρειας με τη χειρότερη (Δυτική Ελλάδα). Υπογραμμίζεται ότι η παρατήρηση των μέσων τιμών των 15 δεξιοτήτων είναι κατά πολύ ασφαλέστερη έναντι της κάθε δεξιότητας ξεχωριστά, ανά περιφέρεια, καθώς, στη δεύτερη περίπτωση η πολυκλαδική κατανομή που ορίστηκε για το σύνολο της χώρας δεν ήταν εφικτό να εκπληρωθεί.

Δεξιότητες ανά Περιφέρεια: Μέσες τιμές, Έρευνα κοινωνικών εταίρων

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ	ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ	ΔΙΑΦΟΡΑ
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	3,26	2,96	-0,31
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	3,18	3,06	-0,11
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	3,24	3,10	-0,13
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	3,37	3,12	-0,25
ΗΠΕΙΡΟΣ	3,33	3,13	-0,20
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	3,36	3,13	-0,22
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	3,25	3,15	-0,10
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	3,32	3,16	-0,17
ΚΡΗΤΗ	3,44	3,21	-0,23
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	3,47	3,24	-0,23
ΑΤΤΙΚΗ	3,47	3,28	-0,19
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	3,50	3,29	-0,21
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	3,51	3,36	-0,15

Τέλος, στις έρευνες πεδίου παρατηρείται σημαντικός βαθμός αναντιστοιχίας μεταξύ των τυπικών εκπαιδευτικών προσόντων των ερωτώμενων και του συνήθους επιπέδου τυπικών προσόντων που αντιστοιχούν στο επάγγελμα που ασκούν. Συγκεκριμένα:

- το 27% των ερωτώμενων ασκούν επάγγελμα κατώτερο των τυπικών τους προσόντων -- κυρίως νεοπροσληφθέντες νέοι με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.
- το 13% των ερωτώμενων εκτιμούν πως αντιστοιχεί σε ανώτερο τυπικό προσόν από αυτό που διαθέτουν -- κυρίως μεγάλης ηλικίας με πολυετή εργασιακή εμπειρία και βασικό ή μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο, ασκούν επάγγελμα, στο οποίο, ίσως λόγω του ανταγωνισμού και της

συνακόλουθης διαφοροποίησης –ποσοτικής και ποιοτικής- της αγοράς εργασίας σε σχέση με τον χρόνο κατά τον οποίο αυτοί εντάχθηκαν σε αυτήν.

Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν μεγάλη διεθνή έρευνα: μεταξύ των 27 χωρών της Ε.Ε. το 2011-2012, η Ελλάδα κατέγραφε το μεγαλύτερο ποσοστό εκπαιδευτικά υπερπροσόντούχων και ταυτόχρονα, ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά των εκπαιδευτικά υποπροσόντούχων επί των απασχολούμενων ηλικίας 25-64 ετών.¹⁹

Το θέμα των δεξιοτήτων και ειδικότερα των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων αποτελεί σημαντικό πεδίο έρευνας του CEDEFOP. Σημαντικά είναι τα ευρήματα του CEDEFOP για το θέμα αυτό. Υποστηρίζεται ότι μεταξύ των μισών και των δύο-τρίτων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων με δυσκολίες στην εύρεση εργαζομένων με τις κατάλληλες δεξιότητες αντιμετωπίζουν ένα τέτοιο πρόβλημα για λόγους άλλους από την ανυπαρξία δεξιοτήτων: μη ελκυστικές προσφορές θέσεων εργασίας (απροθυμία ή ανικανότητα προσφοράς ανταγωνιστικών μισθών, κακή ποιότητα εργασίας, επισφαλείς συμβάσεις) και άλλα ελλείμματα σε πρακτικές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού. Οι υπόλοιπες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν αυθεντική έλλειψη δεξιοτήτων: αδυναμία εύρεσης αιτούντων εργασία με τις κατάλληλες δεξιότητες, παρά την προθυμία πληρωμής του αντιτίμου για τις δεξιότητες που αναζητούνται. Η αυθεντική έλλειψη δεξιοτήτων είναι συνεπώς ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αναπτυσσόμενες, διεθνείς επιχειρήσεις και τείνει να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας όπως η υγεία και η κοινωνική μέριμνα, μεταποίηση και πληροφορική.²⁰ Η πιο πρόσφατη μελέτη του Cedefop «Skills, qualification and jobs in the EU: the making of a perfect match?» επισημαίνει και υπογραμμίζει αυτή την αμφισημία ανάμεσα στην αυθεντική έλλειψη δεξιοτήτων και άλλους λόγους προσέγκυσης εργαζομένων με τις κατάλληλες δεξιότητες.

---

¹⁹ Βλ. EU Skills Panorama [2014] Skills challenges in Europe, Analytical Highlight.

²⁰ Cedefop (2015), *Skill shortages and gaps in European enterprises: Striking a balance between vocational education and training and the labour market*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

ΑΝΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ²¹

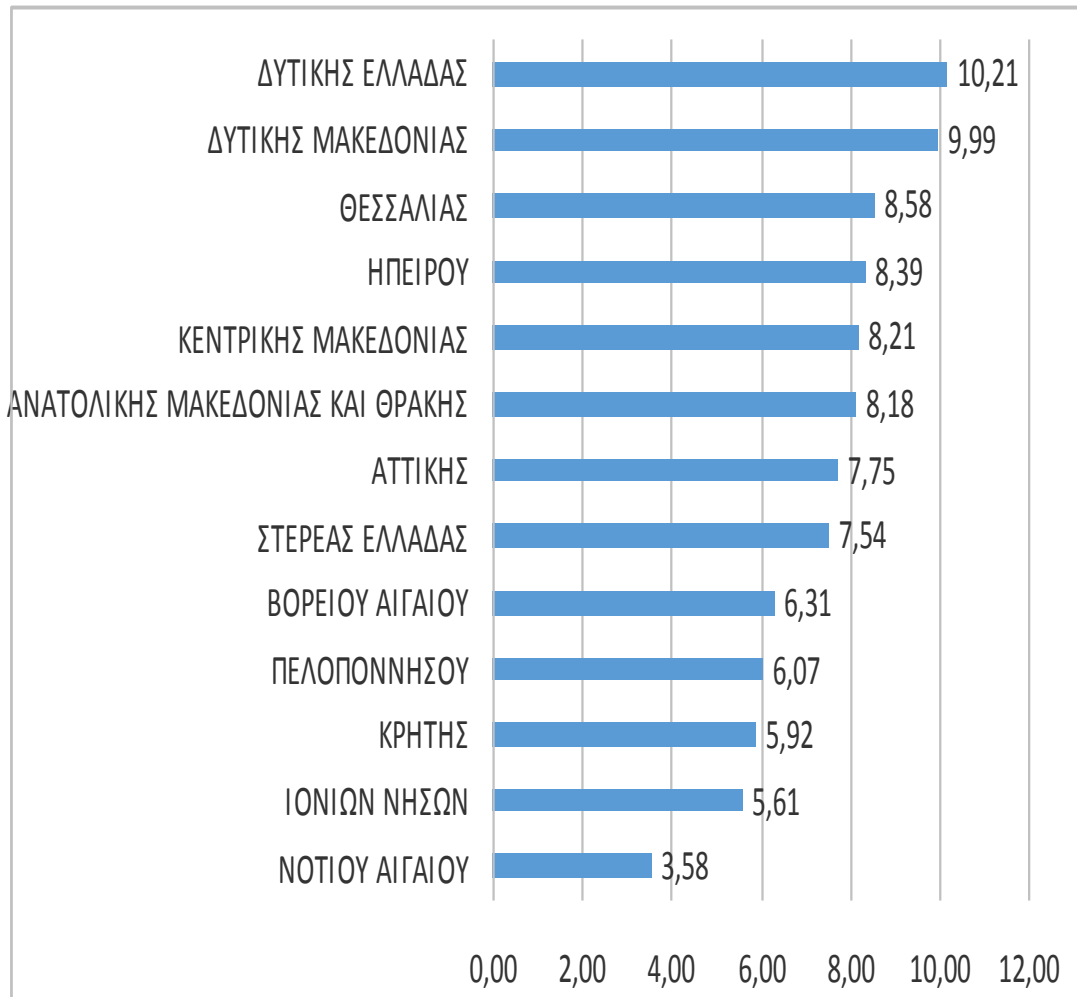
Η ανάλυση των στοιχείων εγγεγραμμένης ανεργίας του ΟΑΕΔ, που πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο τον ΟΑΕΔ, παρέχει μια αναλυτική εικόνα των αναντιστοιχιών που παρατηρούνται σε κλαδικό και επαγγελματικό επίπεδο. Σύμφωνα με την εικόνα που παρέχεται, μεγάλος αριθμός ανέργων προέρχεται από ανειδίκευτα επαγγέλματα και επαγγέλματα γραφείου. Η εικόνα βέβαια αυτή απεικονίζει την εικόνα της εγγεγραμμένης ανεργίας και όχι της συνολικής ανεργίας όπως αυτή εμφανίζεται στα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Τα στοιχεία της εγγεγραμμένης ανεργίας υπογραμμίζουν τις διαφορές που παρατηρούνται σε χωρικό επίπεδο και οι οποίες είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη στη χάραξη πολιτικών καθώς είναι εμφανές ότι η οικονομική κρίση πλήττει αρκετά δυσανάλογα τις διάφορες περιοχές. Οι περιφέρειες που πλήττονται περισσότερο σύμφωνα με την εγγεγραμμένη ανεργία είναι η Δυτική Ελλάδα και η Δυτική Μακεδονία ενώ σε ευνοϊκή θέση βρίσκονται οι περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Νοτίου Αιγαίου. Σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας πλήττονται περισσότερο οι περιφερειακές ενότητες Αχαΐας, Κοζάνης και Δυτικής Αττικής ενώ σε ευνοϊκή θέση συγκριτικά με τις υπόλοιπες βρίσκονται οι περιφερειακές ενότητες Ιθάκης, Μυκόνου και Μήλου. Ακολουθούν δύο διαγράμματα που απεικονίζουν τον βαθμό στον οποίο πλήττονται οι περιφέρειες και οι περιφερειακές ενότητες από την (εγγεγραμμένη) ανεργία σε σχέση με τον πληθυσμό τους.

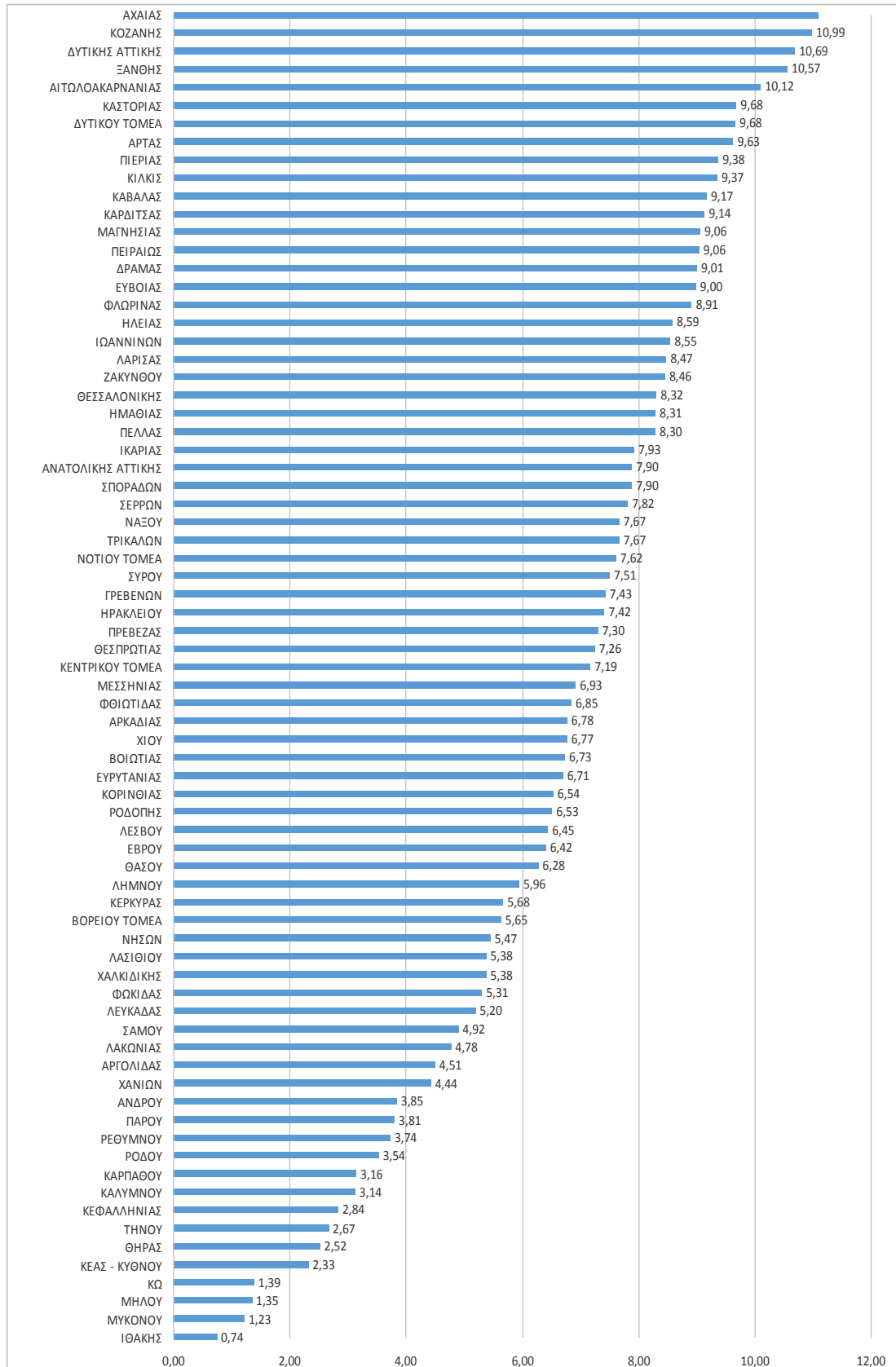
---

²¹ Ο ΟΑΕΔ παρήγαγε αυτόνομο παραδοτέο για τη διάγνωση αναγκών στη Β' φάση υλοποίησης του Μηχανισμού. Οι επεξεργασίες - αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν από τα ακόλουθα στελέχη του ΟΑΕΔ: Αλίκη Ανίτση, Σταμάτης Μαργαρίτης, Θεοδότη Σκοπελίτου και Στυλιανός Σταμέλος.

Ταξινόμηση των Περιφερειών σχετικά με τον δείκτη Εγγεγραμμένη Ανεργία / Πληθυσμός

Ταξινόμηση των Περιφερειακών Ενοτήτων σχετικά με τον δείκτη Εγγεγραμμένη Ανεργία / Πληθυσμός

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Για πρώτη φορά στη Β' φάση υλοποίησης του Μηχανισμού Διάγνωσης παρουσιάζονται αποτελέσματα σε περιφερειακό επίπεδο. Εφ' εξής το παραδοτέο για τη διάγνωση αναγκών σε περιφερειακό επίπεδο θα παράγεται ετησίως, παρέχοντας επικαιροποιημένη πληροφόρηση για τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Για το συγκεκριμένο παραδοτέο αντλείται πληροφόρηση από πολλαπλές πηγές: την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, τα στοιχεία εγγεγραμμένης ανεργίας του ΟΑΕΔ, τα στοιχεία ροών μισθωτής απασχόλησης του Συστήματος Εργάνη και τους περιφερειακούς μηχανισμούς διάγνωσης. Με τα στοιχεία απασχόλησης της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού και τις ροές απασχόλησης προσδιορίζεται ο δυναμισμός κλάδων και επαγγελματών σε περιφερειακό επίπεδο. Επίσης με τα στοιχεία ανεργίας της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού προσδιορίζονται οι αναντιστοιχίες σε κλαδικό και επαγγελματικό επίπεδο ανά περιφέρεια. Οι αναντιστοιχίες προσδιορίζονται και με τα στοιχεία της εγγεγραμμένης ανεργίας του ΟΑΕΔ, τα οποία προκύπτουν από το παραδοτέο που παρήγαγε η ομάδα εργασίας του ΟΑΕΔ για τη διάγνωση αναγκών. Τα στοιχεία των περιφερειακών μηχανισμών προκύπτουν από τις επιμέρους μελέτες που παρέδωσαν οι περιφέρειες στο πλαίσιο της δημιουργίας περιφερειακών μηχανισμών διάγνωσης.

Η ανάλυση δυναμισμού κλάδων και επαγγελματών που πραγματοποιείται με τα στοιχεία απασχόλησης της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ αναδεικνύει ορισμένες ομοιότητες αλλά και σημαντικές περιφερειακές διαφορές, υπογραμμίζοντας τη σημασία της ανάλυσης σε περιφερειακό επίπεδο. Ο τουρισμός αναδεικνύεται ως δυναμικός κλάδος σε 9 εκ των 13 περιφερειών και σε καμία ως φθίνων. Το δημόσιο και οι κατασκευές χαρακτηρίζονται φθίνοντες κλάδοι σε 4 περιφέρειες και σε καμία δυναμικοί. Ο αγροτικός τομέας διακρίνεται από δυναμισμό σε 4 περιφέρειες και από φθίνουσα πορεία σε 4 άλλες περιφέρειες. Ο μεγαλύτερος κλάδος ως προς τον αριθμό απασχολούμενων, το εμπόριο, κρίνεται δυναμικός σε 6 περιφέρειες και φθίνων σε 2 περιφέρειες.

Όσον αφορά τις επαγγελματικές κατηγορίες, η παροχή υπηρεσιών και οι πωλήσεις χαρακτηρίζονται από δυναμισμό σε 5 περιφέρειες και φθίνουσα πορεία σε 2 περιφέρειες. Οι γεωργοί-κτηνοτρόφοι-αλιείς είναι δυναμική επαγγελματική κατηγορία σε 4 περιφέρειες και παρουσιάζουν φθίνουσα πορεία σε 4 περιφέρειες. Το επάγγελμα του ανώτερου διευθυντικού στελέχους χαρακτηρίζεται από δυναμισμό σε 3 περιφέρειες και φθίνουσα πορεία σε 4 περιφέρειες.

Οι περιφερειακοί μηχανισμοί διάγνωσης παρήγαγαν πληροφορίες για τον δυναμισμό επαγγελμάτων και κλάδων, τις κενές θέσεις και τις δεξιότητες. Ο βαθμός αξιοπιστίας και εγκυρότητας των μελετών που παρήχθησαν ποικίλλει. Τα αποτελέσματα των περιφερειακών μηχανισμών βασίζονται στην ανάλυση πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων και στην ανάλυση των πορισμάτων της έξυπνης εξειδίκευσης (RIS3). Με βάση τα πορίσματα των περιφερειακών μηχανισμών παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιφερειών ως προς τον δυναμισμό συγκεκριμένων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας αλλά και ορισμένες ομοιότητες. Ο τομέας της αγροδιατροφής χαρακτηρίζεται σχεδόν παντού ως δυναμικά υποσχόμενος κλάδος. Σε αρκετές περιπτώσεις σημειώνονται αναδιαρθρώσεις σε διάφορους κλάδους.

Σχετικώς με τις δεξιότητες, σε κάποιες περιπτώσεις διαπιστώνονται σημαντικά ελλείμματα και σε άλλες επάρκεια. Η σημασία των άτυπων προσόντων επισημαίνεται σε μια περιφέρεια. Το θέμα της εργασιακής εμπειρίας αναδεικνύεται σε πολλές περιπτώσεις, παρέχοντας μια χρήσιμη πληροφορία για τον σχεδιασμό πολιτικών. Ένα άλλο θέμα που προκύπτει από τις μελέτες των περιφερειών είναι η σημασία της πιστοποίησης σε διάφορα επαγγέλματα.

Οι αναντιστοιχίες στην αγορά εργασίας προσδιορίστηκαν ανά περιφέρεια με βάση τα στοιχεία εγγεγραμμένης ανεργίας του ΟΑΕΔ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, στο σύνολο της χώρας οι επαγγελματικές κατηγορίες με τον υψηλότερο αριθμό εγγεγραμμένων ανέργων είναι οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι υπάλληλοι γραφείου και οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές. Σε 9 περιφέρειες υπερτερούν οι ανειδίκευτοι εργάτες, σε 3

περιφέρειες οι υπάλληλοι παροχής υπηρεσιών και πωλητές και σε 1 περιφέρεια οι υπάλληλοι γραφείου.

Εντονότερες αναντιστοιχίες με βάση τα στοιχεία της εγγεγραμμένης ανεργίας σε σχέση με τον πληθυσμό κάθε περιοχής παρατηρούνται στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Δυτικής Μακεδονίας ενώ σε ευνοϊκή θέση βρίσκονται οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων Νήσων και Κρήτης. Οι περιφερειακές ενότητες με το σημαντικότερο πρόβλημα είναι οι περιφερειακές ενότητες Αχαΐας, Κοζάνης, Δυτικής Αττικής, Ξάνθης, Αιτωλοακαρνανίας και Καστοριάς ενώ σε ευνοϊκή θέση βρίσκονται οι περιφερειακές ενότητες Ιθάκης, Μυκόνου, Μήλου, Κύθνου, Θήρας και Τήνου.

Οι αναντιστοιχίες προσφοράς και ζήτησης εργασίας σε περιφερειακό επίπεδο προσδιορίζονται επίσης με βάση τα στοιχεία ανεργίας της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού. Στις περισσότερες περιφέρειες το εμπόριο και η παροχή υπηρεσιών και οι πωλήσεις συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο αριθμό ανέργων. Διαφοροποιήσεις παρατηρούνται σε ορισμένες από τις νησιωτικές περιφέρειες, την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, την Πελοπόννησο, τη Δυτική Μακεδονία και τη Στερεά Ελλάδα.

Η ευρεία διασπορά και συμπληρωματικότητα των δυναμικών και φθινόντων κλάδων και επαγγελμάτων στις 13 περιφέρειες αναδεικνύει την κρισιμότητα της περιφερειακής διάστασης κατά τον σχεδιασμό προγραμμάτων ενίσχυσης της αγοράς εργασίας. Η διευκόλυνση της διαπεριφερειακής κινητικότητας θα συνεισέφερε επίσης σημαντικά στην αποκατάσταση της γεωγραφικής αναπτυξιακής ισορροπίας και στη βελτιστοποίηση της αξιοποίησης πόρων και ανθρώπινου δυναμικού.

Στην περιφερειακή ανάλυση αξιοποιούνται τέλος τα στοιχεία ρών μισθωτής απασχόλησης του Συστήματος Εργάνη του Υπουργείου Εργασίας σε επίπεδο περιφέρειας και περιφερειακής ενότητας για την περίοδο Ιανουάριος-Αύγουστος 2015. Με τα στοιχεία του Συστήματος Εργάνη έχει υπολογιστεί για κάθε περιφέρεια και περιφερειακή ενότητα ένας δείκτης: ισοζύγιο ρών μισθωτής απασχόλησης/πληθυσμός. Με βάση τον ανωτέρω δείκτη οι περιφέρειες με την ευνοϊκότερη κατάσταση απασχόλησης για το συγκεκριμένο

διάστημα είναι οι νησιωτικές περιφέρειες και η Πελοπόννησος. Οι περιφέρειες με την αρνητικότερη εικόνα είναι η Αττική, η Δυτική Μακεδονία και η Δυτική Ελλάδα. Εντός των περιφερειών παρουσιάζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τον συγκεκριμένο δείκτη.

ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ²²

Οι προβλέψεις της ζήτησης και της προσφοράς εργασίας αποτελούν κεντρικό άξονα της διάγνωσης αναγκών αγοράς εργασίας και προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση στους ασκούντες πολιτική. Οι προβλέψεις στηρίζονται σε μια σειρά μεθοδολογικών υποθέσεων που αφορούν τους προσδιοριστικούς παράγοντες της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας. Η ποιότητα των προβλέψεων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την όσο γίνεται καλύτερη περιγραφή και αποτύπωση των μεταβολών που επηρεάζουν τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας. Στην παρούσα φάση χρησιμοποιήθηκαν σχετικά απλούστερες μέθοδοι πρόβλεψης που στηρίζονταν στις παρελθούσες τιμές της μεταβλητής και όχι στους προσδιοριστικούς παράγοντες της εν λόγω μεταβλητής. Οι συγκεκριμένες μέθοδοι παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Σε κάθε περίπτωση η διενέργεια προβλέψεων μεγεθών αγοράς εργασίας θα πρέπει να στηρίζεται σε διαφορετικές μεθοδολογίες και στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων τους, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τη βάση συζήτησης για την άσκηση πολιτικής.

Χρησιμοποιήθηκαν δύο διαφορετικές τεχνικές, οι οποίες έχουν κοινή μεθοδολογική βάση, που είναι η πρόβλεψη με βάση τις παρελθούσες τιμές. Οι δύο τεχνικές που χρησιμοποιούνται είναι : α) η πρόβλεψη της τάσης της μεταβλητής μέσω του excel (χρήση της εντολής «trend») και β) η πρόβλεψη της τάσης της μεταβλητής μέσω της μεθοδολογίας Box – Jenkins και την κατασκευή ενός μοντέλου ARIMA.

---

²² Οι οικονομετρικές προβλέψεις πραγματοποιήθηκαν από τον Στέλιο Ρουπακιά και την Σοφία Τσαρσιταλίδου, υπό την επίβλεψη του Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Μιχάλη Χλέτσου.

Η διαδικασία πρόβλεψης για το εργατικό δυναμικό μπορεί να δώσει περισσότερο ασφαλείς εκτιμήσεις σε σχέση με αυτές που μπορεί να δώσει για την απασχόληση και την ανεργία. Οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν το εργατικό δυναμικό είναι κυρίως δημογραφικοί, οι μεταβολές των οποίων είναι σχετικά σταθερές. Σε αντίθεση με τους παράγοντες που επηρεάζουν την απασχόληση και την ανεργία που συνδέονται με την οικονομική κατάσταση, με τη δομή της αγοράς εργασίας, με τον ρόλο των θεσμών κ.λπ., που είναι πολύ περισσότερο ευμετάβλητοι μέσα στο χρόνο.

Σε ότι αφορά τις προβλέψεις για την εξέλιξη του εργατικού δυναμικού κατά την πενταετία 2016-2020, τα ευρήματα που προκύπτουν από τη μέθοδο ARIMA, υποδηλώνουν ότι αυτό θα παραμείνει σχετικά σταθερό. Συγκεκριμένα, προβλέπεται μια ανεπαίσθητη αύξησή του, της τάξης των 41.000 ή περίπου 0,65%. Σε απόλυτα μεγέθη, ο αριθμός των ατόμων που αποτελούν το εργατικό δυναμικό αναμένεται να φτάσει τα 4.872.600 άτομα. Τα στοιχεία αυτά φαίνεται να επιβεβαιώνουν την ανάσχεση της πτωτικής τάσης του εργατικού δυναμικού που ξεκίνησε από το πρώτο τρίμηνο του 2015. Ένας πιθανός λόγος είναι ο τρόπος συμπεριφοράς των ατόμων σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Τα άτομα μπορεί να αποφασίσουν να αποχωρήσουν από το εργατικό δυναμικό απογοητευμένοι λόγω μη εύρεσης εργασίας ή μπορεί να αλλάξουν την άποψή τους ή και άτομα που ανήκουν στον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό να αποφασίσουν να ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό για να βελτιώσουν – με την εύρεση εργασίας – την οικονομική τους κατάσταση.

Επιπρόσθετα, η εξέλιξη της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι πανομοιότυπη και οι διαφορές ελάχιστες. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στην κατηγορία των κατόχων απολυτηρίου μέσης εκπαίδευσης (0,67%) και η μικρότερη στα άτομα που δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο (0,56%). Αντίστοιχη είναι η εικόνα και για την πορεία του εργατικού δυναμικού ανά περιφέρεια. Η μικρότερη άνοδος προβλέπεται για την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων (0,56%) και η μεγαλύτερη για τη Στερεά Ελλάδα (0,69%).

Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων αναφορικά με την εξέλιξη της απασχόλησης, αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι εξαιτίας της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της κρίσης χρέους που μαστίζει την Ελλάδα, αυτή παρουσίασε από το δεύτερο τρίμηνο του 2009 μια απότομη μείωση, μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2013. Συνολικά, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε κατά περίπου 1.000.000 ή 28,5%. Έκτοτε παρατηρείται μια τάση αύξησης της απασχόλησης που αγγίζει τις 190.000 θέσεις εργασίας, μέχρι και το τρίτο τρίμηνο του 2015.

Οι εκτιμήσεις που προέκυψαν με τη μέθοδο ARIMA, παρουσιάζονται συνεπείς με την προαναφερθείσα τάση, καθώς μεταξύ 2016 και 2020 προβλέπεται η συνολική απασχόληση να αυξηθεί κατά περίπου 525.000 θέσεις εργασίας. Η μεγαλύτερη άνοδος της απασχόλησης προβλέπεται για την περιφέρεια της Αττικής (146.000) και ακολουθούν η Κεντρική Μακεδονία (65.000) και η Θεσσαλία (25.000). Όταν η πρόβλεψη αναφέρεται στην εξέλιξη της απασχόλησης ανά εκπαιδευτικό επίπεδο, η μεγαλύτερη αύξηση εντοπίζεται στην κατηγορία των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης (134.000). Τη δεύτερη θέση καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (78.000) και την τρίτη θέση η απόφοιτοι σχολών επαγγελματικής εκπαίδευσης (76.000). Τη μικρότερη αύξηση παρουσιάζουν οι κατηγορίες των ατόμων με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Τέλος, σε ότι αφορά την απασχόληση ανά επαγγελματική κατηγορία, υπολογίζεται ότι κατά την εν λόγω περίοδο, η μεγαλύτερη αύξηση θα σημειωθεί για την κατηγορία «Παροχή υπηρεσιών και πωλήσεων» (92.000) και την κατηγορία των ατόμων που ασκούν επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα (73.000).

Η πρόβλεψη για τον αριθμό των ανέργων έγινε έμμεσα, δηλαδή ο αριθμός αυτός εκτιμήθηκε ως η διαφορά μεταξύ του προβλεπόμενου αριθμού του εργατικού δυναμικού και του αριθμού των απασχολούμενων. Με βάση την πρώτη μέθοδο ο αριθμός των ανέργων προσδοκείται να μειωθεί την περίοδο 2016 - 2020 από 971.700 σε 836.700, δηλ. κατά 135.000, ενώ με βάση τη δεύτερη μέθοδο από 1.045.300 σε 681.200., δηλαδή κατά 363.100. Σε ότι αφορά τη μεταβολή των ανέργων κατά γεωγραφική περιφέρεια παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη μείωση παρατηρείται στην περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου, ενώ

μικρότερη μείωση παρατηρείται στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας. Σε ότι αφορά τη μεταβολή των ανέργων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη μείωση των ανέργων παρουσιάζεται στην κατηγορία των πτυχιούχων ΑΕΙ και η μικρότερη μείωση παρατηρείται στην κατηγορία των ατόμων με ιδιαίτερα χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας, τα εμπειρικά ευρήματα της παρούσας ανάλυσης υποδηλώνουν ότι η ανακοπή της πτωτικής τάσης στην απασχόληση που εντοπίζεται στο πρώτο τρίμηνο του 2013, φαίνεται να παγιώνεται και ότι αρχίζει επίσης μια περίοδος ανάκτησης των θέσεων εργασίας που «χάθηκαν» κατά τα έτη 2009-2013. Ωστόσο, η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων είναι πιθανώς παρακινδυνευμένη, αφού θα πρέπει να λαμβάνει κανείς υπόψη τα δεδομένα μειονεκτήματα που παρουσιάζει η αμιγώς στατιστική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στην ανάλυση αυτή, σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες της υπό εξέτασης περιόδου.

Εκτός των δύο αμιγώς στατιστικών μεθόδων, έγινε εκτίμηση της απασχόλησης με βάση τον βαθμό που αυτή επηρεάζεται από την οικονομική κατάσταση της χώρας. Με άλλα λόγια η απασχόληση συνδέεται θετικά με την οικονομική μεγέθυνση που σημαίνει ότι όσο ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης αυξάνεται, τόσο θα αυξάνεται και η απασχόληση. Βέβαια, η αύξηση της απασχόλησης δεν ερμηνεύεται μόνο μέσω της οικονομικής μεγέθυνσης. Ως εκ τούτου τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται αφορούν μόνο το μέρος της απασχόλησης που εξαρτώνται από την μεταβολή της οικονομικής μεγέθυνσης. Ανάλογα το πόσο αισιόδοξο ή απαισιόδοξο είναι το σενάριο για την εξέλιξη του ΑΕΠ τα επόμενα χρόνια, περισσότερη ή μικρότερη θα είναι και η μεταβολή της απασχόλησης. Σύμφωνα με το σενάριο βάσης, προβλέπεται αρνητικός ρυθμός μεγέθυνσης για το έτος 2016 και μέτρια θετικοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης για την περίοδο 2017 - 2020, η απασχόληση την περίοδο 2016 - 2020 αναμένεται να αυξηθεί κατά 5,6% ή 195.300 χιλ (σενάριο βάσης), 1,8% ή 61.200 (απαισιόδοξο σενάριο), 6,6% ή 230.600 χιλ (αισιόδοξο σενάριο).

Όπως αναφέραμε προηγουμένως, οι μέθοδοι πρόβλεψης που χρησιμοποιήθηκαν είχαν συγκεκριμένους περιορισμούς τους οποίους πρέπει να

έχουμε υπόψη μας. Οι βασικοί περιορισμοί είναι δύο. Ο πρώτος συνδέεται με την ίδια τη μεθοδολογία σύμφωνα με την οποία η πρόβλεψη της επόμενης τιμής στηρίζεται στην τιμή της μεταβλητής την προηγούμενη περίοδο. Ως εκ τούτου σημαντικές αλλαγές οι οποίες αλλάζουν την τάση μεταβολής της τιμής μπορούν να επηρεάσουν την πορεία της μεταβλητής στο μέλλον. Ως εκ τούτου χρήζει ιδιαίτερης προσοχής για το πώς θα γίνουν οι προβλέψεις σε μια μεταβλητή της οποίας η τάση έχει αλλάξει και πιθανόν να πρόκειται να αλλάξει εκ νέου. Ο δεύτερος περιορισμός στηρίζεται στο γεγονός ότι δεν γίνεται ξεχωριστή πρόβλεψη της απασχόλησης και του εργατικού δυναμικού, για την κάθε περιφέρεια, το κάθε εκπαιδευτικό επίπεδο και τον κάθε επαγγελματικό κλάδο χωριστά, αλλά προβλέπεται το συνολικό μέγεθος του εργατικού δυναμικού και της απασχόλησης για το σύνολο της οικονομίας και με βάση τη συμμετοχή της κάθε κατηγορίας στο εργατικό δυναμικό ή στην απασχόληση, γίνεται η κατανομή των προβλέψεων. Παρ' όλους τους περιορισμούς, οι προβλέψεις αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο στα χέρια των ασκούντων πολιτική. Η πληροφορία που μεταφέρεται στους ασκούντες πολιτική είναι το πώς θα εξελιχθούν τα μεγέθη στην αγορά εργασίας αν δεν υπάρχει καμία κρατική παρέμβαση. Ως εκ τούτου η χρησιμότητα της πρόβλεψης είναι να παρακινήσει τους ασκούντες πολιτική να παρέμβουν και να βελτιώσουν τα μεγέθη «ακυρώνοντας» με τον τρόπο αυτό τις προβλέψεις. Με άλλα λόγια οι προβλέψεις είναι χρήσιμες όταν μετά από τις παρεμβάσεις των ασκούντων πολιτική δεν επαληθεύονται.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ-ΕΠΟΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ

Στην παρούσα έκθεση συνοψίζονται τα αποτελέσματα της Β' φάσης υλοποίησης του Μηχανισμού Διάγνωσης Αναγκών για την περίοδο Ιούλιος – Δεκέμβριος 2015. Τα αναλυτικά αποτελέσματα παρουσιάζονται σε 3 διαφορετικά παραδοτέα που αφορούν τη μεθοδολογία, τα αποτελέσματα για το σύνολο της χώρας και τα αποτελέσματα σε περιφερειακό επίπεδο.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται είναι ολιστική, συνδυάζοντας πολλαπλές πηγές δεδομένων, ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους.

Οι αναλύσεις περιλαμβάνουν την ανάλυση πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων με τη χρήση δεικτών, οικονομετρικών τεχνικών και ποιοτικών μεθόδων ανάλυσης, καταλήγοντας σε συμπεράσματα για τον δυναμισμό επαγγελματιών και κλάδων, αναντιστοιχίες σε επαγγέλματα, κλάδους και δεξιότητες σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η βασική πηγή δεδομένων για τον Μηχανισμό Διάγνωσης στην παρούσα φάση είναι η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ. Σημαντικές είναι και οι πρωτογενείς έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από τους κοινωνικούς εταίρους, τις περιφέρειες και το ΕΙΕΑΔ. Συμπληρωματικά χρησιμοποιήθηκαν η Έρευνα Κενών Θέσεων της ΕΛΣΤΑΤ και οι διοικητικές πηγές δεδομένων του ΟΑΕΔ και του Συστήματος Εργάνη. Λόγω των διαφοροποιήσεων στις μεθοδολογίες των πηγών αυτών, η σύγκριση των πορισμάτων των αναλύσεων από τις εναλλακτικές πηγές συναντά σημαντικές δυσκολίες. Μια πρώτη δυσκολία αφορά τις κωδικοποιήσεις των διαφόρων πηγών που δεν είναι οι ίδιες και συνεπώς δεν είναι απολύτως συγκρίσιμες. Μια δεύτερη δυσκολία συνδέεται με τον βαθμό κάλυψης συγκεκριμένων μεγεθών από διαφορετικές πηγές. Ορισμένες πηγές αποκλείουν τις μικρές επιχειρήσεις ενώ το Σύστημα Εργάνη επικεντρώνεται μόνο στη μισθωτή απασχόληση. Επίσης, σε ορισμένες πηγές υπερεκπροσωπούνται συγκεκριμένες ομάδες. Για παράδειγμα, στον ΟΑΕΔ υπερεκπροσωπούνται οι άνεργοι χαμηλών προσόντων. Αξίζει επίσης να σημειωθεί η χρήση διαφορετικών ορισμών για βασικά μεγέθη, όπως το μέγεθος της ανεργίας από την ΕΛΣΤΑΤ και τον ΟΑΕΔ. Δεδομένων των διαφορών αυτών και των δυσκολιών στις συγκρίσεις, αναρωτιέται ίσως κανείς γιατί να χρησιμοποιηθούν τόσες πηγές δεδομένων και όχι μόνο μία. Αν και οι συγκρίσεις με τις διαφορετικές πηγές δεν είναι εύκολα εφικτές, το πλεονέκτημα της χρήσης των πολλαπλών πηγών δεδομένων απορρέει από τη δυνατότητα ελαχιστοποίησης των μειονεκτημάτων κάθε μεμονωμένης πηγής. Η σύγκριση των διαφόρων πηγών μπορεί να μην είναι πλήρως εφικτή, η σύνθεση όμως των συμπερασμάτων τους είναι εφικτή. Η επιβεβαίωση των όποιων συμπερασμάτων από πολλαπλές πηγές προσθέτει ασφαλώς σιγουριά στα συμπεράσματα που εξάγονται.

Παρά τις διαφορές που αναφέρθηκαν ανωτέρω, καταγράφονται στη συνέχεια τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν σχετικά με τον δυναμισμό κλάδων και επαγγελμάτων από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού και το Σύστημα Εργάνη.

Πίνακας: Σύγκριση δυναμικών 2ψήφιων επαγγελμάτων

ΔΕΙΚΤΗΣ-ΕΕΔ	ΕΡΓΑΝΗ
52 Πωλητές	53 Μοντέλα, πωλητές
51 Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	51 Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών
41 Υπάλληλοι γενικών καθηκόντων και χειριστές μηχανών με ηλεκτρολόγιο	41 Υπάλληλοι γραφείου
42 Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών	42 Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών
94 Βοηθοί παρασκευής φαγητών	76 Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα
31 Τεχνικοί θετικών επιστημών και μηχανικής	91 Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί
26 Επαγγελματίες του νομικού, κοινωνικού και πολιτιστικού κλάδου	93 Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών
32 Τεχνικοί του τομέα της υγείας	88 Οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού

Πίνακας: Σύγκριση φθινόντων 2ψήφιων επαγγελμάτων

ΔΕΙΚΤΗΣ-ΕΕΔ		ΕΡΓΑΝΗ
61 Ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι επαγγελματίες		62 Γεωργοί ειδικευμένοι κυρίως στην καλλιέργεια δένδρων, αμπέλων,
		64 Ειδικευμένοι κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι
		63 Γεωργοί πολυκαλλιεργητές
12 Διοικητικοί και εμπορικοί διευθυντές		77 Τεχνίτες επεξεργασίας ξύλου, επιπλοποιοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα
74 Ηλεκτρολόγοι και ηλεκτρονικοί		84 Χειριστές μηχανών παραγωγής προϊόντων ξύλου και χαρτιού
44 Άλλοι υπάλληλοι γραφείου		26 Νομικοί εν γένει
14 Διευθυντές ξενοδοχείων, εστιατορίων, επιχειρήσεων λιανικού και χονδρικού εμπορίου		33 Βοηθητικό διδακτικό προσωπικό
24 Επαγγελματίες επιχειρήσεων και διοίκησης		27 Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα
81 Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού		24 Εκπαιδευτικοί
83 Οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού		

Πίνακας: Σύγκριση δυναμικών 2ψήφιων κλάδων

ΔΕΙΚΤΗΣ-ΕΕΔ		ΡΟΕΣ-ΕΡΓΑΝΗ
47 Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών		47 Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών
56 Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης		56 Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
10 Βιομηχανία τροφίμων		10 Βιομηχανία τροφίμων
69 Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες		55 Καταλύματα
68 Διαχείριση ακίνητης περιουσίας		46 Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών
77 Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης		77 Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης
96 Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών		96 Άλλες δραστηριότητες παροχής προσωπικών υπηρεσιών
73 Διαφήμιση και έρευνα αγοράς		79 Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες
71 Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών· τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις		52 Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες
14 Κατασκευή ειδών ένδυσης		49 Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών

02 Δασοκομία και υλοτομία		93 Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας
65 Ασφαλιστικά, αντασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση		84 Δημόσια διοίκηση και άμυνα· υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση
85 Εκπαίδευση		81 Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους
43 Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες		86 Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας
27 Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού		80 Δραστηριότητες παροχής προστασίας και έρευνας
70 Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων· δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης		45 Χονδρικό και λιανικό εμπόριο· επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών
		36 Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού

Πίνακας: Σύγκριση φθινόντων 2ψήφιων κλάδων

ΔΕΙΚΤΗΣ-ΕΕΔ		ΡΟΕΣ-ΕΡΓΑΝΗ
24 Παραγωγή βασικών μετάλλων		24 Παραγωγή βασικών μετάλλων
64 Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, με εξαίρεση τις ασφαλιστικές δραστηριότητες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία		64 Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, με εξαίρεση τις ασφαλιστικές δραστηριότητες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία
90 Δημιουργικές δραστηριότητες,		90 Δημιουργικές δραστηριότητες,

τέχνες και διασκέδαση		τέχνες και διασκέδαση
41 Κατασκευή κτιρίων		42 Έργα πολιτικού μηχανικού
18 Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων		58 Εκδοτικές δραστηριότητες
21 Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων		07 Εξόρυξη μεταλλευμάτων
11 Ποτοποιία		15 Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών
91 Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων, και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες		14 Κατασκευή ειδών ένδυσης
35 Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού		30 Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών
52 Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες		26 Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων
79 Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και άλλων υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστη		33 Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού
66 Δραστηριότητες συναφείς προς τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τις ασφαλιστικές δραστηριότητες		59 Παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων, ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις
49 Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών		60 Δραστηριότητες προγραμματισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών

01 Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες		12 Παραγωγή προϊόντων καπνού
84 Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση		88 Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος
46 Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκινήτων οχημάτων και μοτοσικλετών		78 Δραστηριότητες απασχόλησης
		85 Εκπαίδευση

Από τους ανωτέρω πίνακες φαίνονται οι συγκλίσεις και αποκλίσεις ως προς τον δυναμισμό κλάδων και επαγγελματιών μεταξύ της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ και του Συστήματος Εργάνη. Τόσο από την ανάλυση δυναμισμού των κλάδων όσο και από τις αναλύσεις των κενών θέσεων προκύπτει ότι από τους δυναμικότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επαγγελματικές, επιστημονικές, τεχνικές δραστηριότητες, τα ξενοδοχεία και εστιατόρια, το εμπόριο και η μεταποίηση. Ακριβέστερα (σε αναλυτικότερο επίπεδο) δυναμικοί κρίνονται οι κλάδοι του λιανικού εμπορίου, τα εστιατόρια, η βιομηχανία τροφίμων, οι εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες (παρά τη γενική πτώση του κλάδου των κατασκευών) και η εκπαίδευση. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ο δυναμισμός των πολυετών καλλιεργειών, του λιανικού εμπορίου τροφίμων, της παραγωγής ειδών αρτοποιίας και της παραγωγής βασικών φαρμακευτικών προϊόντων.

Σε επίπεδο επαγγελματικών κατηγοριών, ως περισσότερο δυναμικά χαρακτηρίζονται τα επαγγέλματα των πωλητών, των σερβιτόρων, των τεχνολόγων νοσηλευτικής, των τεχνιτών επεξεργασίας τροφίμων και των τεχνολόγων ελέγχου διαδικασίας.

Σε επίπεδο δεξιοτήτων καταγράφεται επάρκεια γλωσσικών και βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων σε εθνικό επίπεδο, σημειώνονται όμως σημαντικές ελλείψεις του εργατικού δυναμικού ως προς τις δεξιότητες αυτές, σε τοπικό

επίπεδο, στην Κρήτη, τη Στερεά Ελλάδα, το Νότιο Αιγαίο και τη Δυτική Μακεδονία, και σε κλαδικό επίπεδο, στο Εμπόριο και τον Τουρισμό. Ως κυριότερες απαιτούμενες δεξιότητες, στο σύνολο της χώρας αναφέρονται οι επαγγελματικές δεξιότητες και ορισμένες «οριζόντιες» δεξιότητες όπως η ευελιξία και προσαρμοστικότητα, η ικανότητα μάθησης νέων πραγμάτων, οι επικοινωνιακές ικανότητες και η ικανότητα ομαδικής εργασίας.

Σχετικά με τις αναντιστοιχίες που καταγράφονται από τον ΟΑΕΔ αξίζει να επισημανθεί ότι ορισμένες περιφέρειες και περιφερειακές ενότητες χαρακτηρίζονται από εντονότερες αναντιστοιχίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, πλήττονται δηλαδή εντονότερα από την ανεργία συγκριτικά με τον μέσο όρο της χώρας. Οι περιφέρειες που πλήττονται περισσότερο σύμφωνα με την εγγεγραμμένη ανεργία είναι η Δυτική Ελλάδα και η Δυτική Μακεδονία ενώ σε ευνοϊκή θέση βρίσκονται οι περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Νοτίου Αιγαίου. Σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας πλήττονται περισσότερο οι περιφερειακές ενότητες Αχαΐας, Κοζάνης και Δυτικής Αττικής ενώ σε ευνοϊκή θέση συγκριτικά με τις υπόλοιπες βρίσκονται οι περιφερειακές ενότητες Ιθάκης, Μυκόνου και Μήλου.

Όσον αφορά τις περιφερειακές διαφορές στον δυναμισμό κλάδων, αξιοσημείωτο είναι ότι ο τουρισμός αναδεικνύεται ως δυναμικός κλάδος σε 9 εκ των 13 περιφερειών και σε καμία ως φθίνων. Το δημόσιο και οι κατασκευές χαρακτηρίζονται φθίνοντες κλάδοι σε 4 περιφέρειες και σε καμία δυναμικοί. Ο αγροτικός τομέας διακρίνεται από δυναμισμό σε 4 περιφέρειες και από φθίνουσα πορεία σε 4 άλλες περιφέρειες. Ο μεγαλύτερος κλάδος ως προς τον αριθμό απασχολούμενων, το εμπόριο, κρίνεται δυναμικός σε 6 περιφέρειες και φθίνων σε 2 περιφέρειες. Σχετικά με τις επαγγελματικές κατηγορίες, η παροχή υπηρεσιών και οι πωλήσεις χαρακτηρίζονται από δυναμισμό σε 5 περιφέρειες και φθίνουσα πορεία σε 2 περιφέρειες. Οι γεωργοί-κτηνοτρόφοι-αλιείς είναι δυναμική επαγγελματική κατηγορία σε 4 περιφέρειες και παρουσιάζουν φθίνουσα πορεία σε 4 περιφέρειες. Το επάγγελμα του ανώτερου διευθυντικού στελέχους χαρακτηρίζεται από δυναμισμό σε 3 περιφέρειες και φθίνουσα πορεία σε 4 περιφέρειες.

Θα πρέπει ασφαλώς να επισημανθεί ότι τα προαναφερθέντα αποτελέσματα απεικονίζουν τον δυναμισμό επαγγελματών και κλάδων με βάση την εικόνα του πρόσφατου παρελθόντος. Παρότι οι βασικές αναδιαρθρώσεις κλάδων και επαγγελματών λόγω της παρούσας κρίσης λαμβάνονται υπόψη στην εικόνα αυτή, η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε δεν αποκαλύπτει το βάθος και εύρος των αναδιαρθρώσεων που πραγματοποιούνται στην ελληνική οικονομία τα τελευταία έτη. Επίσης δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν με την υπάρχουσα ανάλυση οι αναδιαρθρώσεις που θα πραγματοποιηθούν στο άμεσο μέλλον ως συνέπεια τόσο των οικονομικών εξελίξεων όσο και των πολιτικών που ακολουθούνται στην αγορά εργασίας και στην οικονομία.

Στην παρούσα ενότητα των συμπερασμάτων της Β' φάσης υλοποίησης του Μηχανισμού Διάγνωσης έγινε αναφορά σε ορισμένα από τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία της ανάλυσης που πραγματοποιήθηκε. Οι γενικότερες προκλήσεις του εγχειρήματος του έργου της διάγνωσης αναγκών περιλαμβάνουν ασφαλώς εκτός από τις επιστημονικές προκλήσεις ενός τέτοιου εγχειρήματος και άλλες προκλήσεις που συνδέονται με τη θεσμοθέτηση του συστήματος, τη βιωσιμότητά του, την απρόσκοπτη συνεργασία των μελών του συστήματος, τη συνέργεια με άλλα συστήματα και ασφαλώς την αξιοποίησή του στη χάραξη πολιτικών. Οι προκλήσεις είναι πολλές τόσο σε καθαρά επιστημονικό επίπεδο όσο και σε λειτουργικό αλλά και σε πολιτικό επίπεδο. Θεωρούμε ότι η επένδυση στο έργο που έχει ήδη υλοποιηθεί και στις συνεργασίες που έχουν ήδη εδραιωθεί, με γνώμονα την σταδιακή εξέλιξη του Μηχανισμού Διάγνωσης και παράλληλα η αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων εντοπίστηκαν, αποτελούν ζητούμενο για την επόμενη περίοδο. Σημαντικό είναι επίσης να ειπωθεί το Σύστημα Διάγνωσης υπό ένα ευρύτερο πρίσμα αναλύσεων, συνεργασιών και πολιτικού σχεδιασμού ώστε να μεγιστοποιηθεί τόσο η λειτουργικότητα του συστήματος όσο και η αποτελεσματικότητά του στη χάραξη πολιτικών.

Τα επόμενα βήματα υλοποίησης του Μηχανισμού Διάγνωσης ακολουθούν τη λογική των προαναφερθέντων. Η παραγωγή δύο φορές ετησίως αξιόπιστης πληροφορίας για τον δυναμισμό κλάδων και επαγγελματών και τις υπάρχουσες αναντιστοιχίες στην αγορά εργασίας σε εθνικό και περιφερειακό

επίπεδο αποτελεί ένα αυτονόητο ζητούμενο. Η εξειδίκευση των παραδοτέων αυτών τόσο σε κλαδικό επίπεδο όσο και αναφορικά με άλλες πτυχές όπως για παράδειγμα η διαφοροποίηση της αναμενόμενης ζήτησης σε ζήτηση επέκτασης (expansion demand) και σε ζήτηση αντικατάστασης (replacement demand) συνιστά ένα δεύτερο ζητούμενο. Η συστηματοποίηση της διαδικασίας παροχής αυτής της πληροφορίας αποτελεί ένα τρίτο ζητούμενο. Η λειτουργία του πληροφοριακού συστήματος του Μηχανισμού Διάγνωσης θα συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στον στόχο αυτό. Οι συνεργασίες στις οποίες έχει δομηθεί το υπάρχον σύστημα και οι συνέργειες με διάφορα άλλα έργα και πολιτικές όπως, για παράδειγμα, η διασύνδεση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά, αποτελούν επίσης τόσο προκλήσεις για τα μελλοντικά βήματα όσο και συγκεκριμένα έργα εξειδίκευσης του υπάρχοντος μηχανισμού.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Στις προηγούμενες ενότητες συνοψίζονται τα βασικά πορίσματα των αναλύσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διάγνωσης αναγκών στη Β' φάση υλοποίησης του μηχανισμού, δηλαδή την περίοδο Ιούλιος-Δεκέμβριος 2015. Για τα αναλυτικά συμπεράσματα ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης θα πρέπει να ανατρέξει στα αναλυτικά παραδοτέα.

Τα κεντρικά ερωτήματα τα οποία κλήθηκε το ΕΙΕΑΔ να απαντήσει με τα παραδοτέα της Β' φάσης αφορούν τον δυναμισμό κλάδων και επαγγελματιών, τον βαθμό στον οποίο υπάρχουν κενές θέσεις, τις αναντιστοιχίες στην ελληνική αγορά εργασίας, τις εκτιμήσεις των βασικών μεγεθών στο παρόν και μέλλον και την εθνική και περιφερειακή διάσταση των ανωτέρω. Μια σειρά υποστηρικτικών δράσεων ήταν αναγκαία για να επιτευχθούν οι συγκεκριμένες αναλύσεις, που αφορούν τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις, τη στατιστική τεκμηρίωση, τη συνεργασία με διάφορους φορείς κ.λπ.

Για το θέμα του δυναμισμού αξίζει ίσως να γίνει μια σημείωση. Στην περίοδο της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που ακόμα διανύουμε είναι

δύσκολο να μιλά κανείς για δυναμισμό κλάδων και επαγγελματιών. Ίσως ο ακριβέστερος όρος να ήταν ο όρος της ανθεκτικότητας. Παρόλα αυτά μιλάμε για δυναμισμό εστιάζοντας στη σχετική έννοια του όρου (πόσο δυναμικό είναι ένα επάγγελμα σε σχέση με ένα άλλο). Ακόμα και στην παρούσα περίοδο υπάρχουν ορισμένα επαγγέλματα και ορισμένοι υποκλάδοι οι οποίοι μπορούν να χαρακτηριστούν από δυναμισμό ακόμα και με την απόλυτη έννοια του όρου.

Αξίζει να επισημανθεί ότι το θέμα των συνεργειών με φορείς και άλλα έργα αποτελεί κεντρικό άξονα του Μηχανισμού Διάγνωσης όπως αυτός αναπτύσσεται. Η συνεργασία με διάφορους φορείς που συνδέονται είτε με τις εισροές είτε με τις εκροές του Συστήματος είναι αυτονόητη. Η σταδιακή διεύρυνση του δικτύου συνεργαζομένων φορέων συμβάλλει στην απόκτηση αναλυτικότερων πληροφοριών για την ανάλυση και την εξειδίκευση των παραδοτέων. Η διεύρυνση αυτή δημιουργεί παράλληλα ανάγκες οργάνωσης και συστηματοποίησης των διαδικασιών που είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστούν τόσο σε επιστημονικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο διακυβέρνησης.

Το νεοσύστατο Σύστημα Διάγνωσης έχει παραδώσει δύο φορές παραδοτέα εντός του 2015, τον Ιούνιο και τον Δεκέμβριο. Η τακτική αυτή παραγωγή των παραδοτέων του Συστήματος Διάγνωσης αναμένεται να συνεχιστεί και παράλληλα να εμπλουτιστούν οι αναλύσεις που παράγονται. Η περαιτέρω εξειδίκευση των παραδοτέων και η σύνδεσή τους με άλλα θέματα συνιστούν ένα σημαντικό στόχο για το επόμενο διάστημα. Η ανάδειξη των διαρθρωτικών προσαρμογών, η εξειδίκευση της διάγνωσης για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, η σύνδεση με αποτελεσματικές πολιτικές αποτελούν ζητούμενα για το επόμενο διάστημα. Το θέμα των πολιτικών είναι καίριας σημασίας. Όποιες και αν είναι οι εκτιμήσεις ενός συστήματος διάγνωσης, όσο πετυχημένα και αν αποτυπώνουν την πραγματικότητα, δεν συμβάλλουν αυτόματα στην επίλυση προβλημάτων (πέραν ίσως του προβλήματος της ελλιπούς πληροφόρησης). Το θέμα των πολιτικών είναι πολύ σημαντικό γιατί αξιοποιώντας την παρεχόμενη πληροφορία από διάφορες πηγές και με βάση συγκεκριμένες προτεραιότητες μπορούν να διαψεύσουν τις όποιες προβλέψεις, να τις αξιοποιήσουν για την ενίσχυση ομάδων που πλήττονται περισσότερο, να

καθοδηγήσουν την αγορά και το εργατικό δυναμικό σε συγκεκριμένες στρατηγικές, κ.λπ. Τελικά οι πολιτικές είναι που θα κάνουν τη διαφορά.

**ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ**